

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav asijských studií

Bakalářská práce

Gabriela Církvová

Cenzura během okupace Japonska

Praha 2020

Vedoucí práce: Mgr. David Labus, Ph.D

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 21. května 2020

Gabriela Církvová

OBSAH

1	ÚVOD.....	5
2	CHARAKTER CENZURY	8
2.1	ROZDÍLY V CENZUŘE ZA VÁLKY A OKUPACE.....	8
2.2	VYPOŘÁDÁVÁNÍ SE S MINULOSTÍ.....	11
3	ZAVEDENÍ CENZURY	14
3.1	CENZURNÍ ODDĚLENÍ A JEJICH AGENDA.....	15
4	ETIKA	20
5	NÁSLEDKY VÝBUCHU ATOMOVÝCH BOMB	26
6	ŠKOLSTVÍ.....	33
7	VÝVOJ PODOBY CENZURY BĚHEM OKUPACE.....	40
7.1	ZMĚNA SYSTÉMU.....	40
7.2	OPAČNÝ KURS A RUDÉ ČISTKY	42
8	CENZURA V JEDNOTLIVÝCH OBLASTECH.....	47
8.1	MÉDIA	47
8.1.1	PUBLICISTIKA	47
8.1.2	RÁDIOVÉ VYSÍLÁNÍ.....	51
8.2	LITERATURA	55
8.3	FILMOVÁ TVORBA.....	59
8.4	DIVADLO	63
9	ZÁVĚR.....	66
10	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:.....	70
10.1	PRIMÁRNÁ PRAMENY.....	70
10.2	SEKUNDÁRNÍ PRAMENY	70

Seznam zkratk

CCD - Civil Censorship Detachment, Jednotka pro civilní cenzuru

CI&E - Civil Intelligence and Education, Oddělení civilního zpravodajství a vzdělávání

CIS - Civil Information Section, Odbor civilních informací

GHQ - General Headquarters, Vrchní velitelství spojeneckých sil

JCS - Joint Chiefs Staff, Sbor náčelníků štábu

MPTD - Motion Picture and Theatrical Division, Filmová a divadelní divize

PPB - Press, Pictorial, and Broadcasting, Oddělení tisku, obrazové produkce a rádiové vysílání

SCAP - Supreme Commander of the Allied Powers, Vrchní velitel spojeneckých sil

TI&E - Troop Information and Education, Oddílové zpravodajství a vzdělávání

1 Úvod

Okupace Japonska označovaná jako operace *Blacklist* byla prováděna skrze spletitý aparát *Vrchního velitelství spojeneckých sil*,¹ v jehož čele stál *Vrchní velitel*.² Po většinu doby okupace tuto pozici zastával Douglas MacArthur.³ Až rok před ukončením okupace 11. dubna 1951 byl nahrazen gen. Matthew Ridgwayem,⁴ který setrval ve funkci do 28. dubna 1952 kdy vešla v platnost Sanfranciská mírová smlouva, kterou byla okupace oficiálně ukončena.

Japonsko nemělo po celou dobu okupace žádnou suverenitu, a tudíž ani neudržovalo diplomatické vztahy s ostatními zeměmi. Veškerá klíčová rozhodnutí v oblasti administrativy, ekonomiky a politiky tak musela být nejprve schválena Okupační správou (Dower, 1999: 23). Ta kvůli jazykové bariéře a kulturním rozdílům neměla jinou možnost než se uchýlit k nepřímé správě okupovaného Japonska. Prováděla tak dohled nad všemi sférami japonské společnosti skrze stávající správní orgány a úřady napříč Japonskem kromě Okinawy. Ta byla po ukončení války podrobena přímé kontrole ze strany vojenské správy zavedené americkou vládou, a to až do roku 1950 kdy byla nahrazena správou civilní.

Faktor, který musí být brán v potaz je fakt, že v historii nelze najít srovnatelný případ takovéto formy kontroly cizí země. V Německu, kde kontrola byla rozdělena mezi USA, Velkou Británií, Franci a SSSR okupace postrádala **takovou intenzitu**, jaká v Japonsku vznikla poté, co bylo podrobena jednostranné kontrole ze strany USA.

Poválečné období je často pozitivně popisováno jako "americká mezihra" nebo negativně jako období vynucené a surové "amerikanizace". V obou případech je ale obvykle zdůrazňováno uvrhnutí americké vůle na cizí zemi.“ (Dower, 1999: 24).

Demilitarizace nebyla jediným nástrojem, jež Okupační správa použila k potlačení militarismu a ultranacionalismu, byla jím též demokratizace. Ta měla zajistit že Japonsko i po ukončení okupace nebude hrozbou pro okolní státy a především, že se nevrátí ke své válečné ideologii. Z tohoto důvodu byla okupace prováděna nejen na vojenské, ale i na civilní úrovni.

Kromě zavedených reforem jako např. zrovnoprávnění obou pohlaví, osvobození *šintó* od kontroly ze strany státu, provedení pozemkové reformy nebo demokratizace školství byla

¹ Anglicky General Headquarters, dále jako GHQ, japonsky Sōšireibu (総司令部)

² Anglicky Supreme Commander of the Allied Powers, dále jako SCAP.

³ Douglas MacArthur, 23. ledna 1880 - 5. dubna 1964. Generál armády Spojených států amerických. Za 2. světové války byl velitelem spojeneckých vojsk v Pacifiku. Byl také polním maršálem filipínské armády. Po válce kromě postu generála okupační armády USA v Japonsku zastával též pozici generála OSN na korejském poloostrově.

⁴ Matthew Ridgway, 3. března 1895 - 26. července 1993. V letech 1952 až 1953 sloužil jako vrchní velitel spojeneckých jednotek v Evropě (SACEUR). Následně zastával post velitele americké armády (1953-1955). Během 2. světové války vedl mise na Sicílii, Itálii nebo Normandii.

jak v otázce potlačování militaristické a ultranacionalistické propagandy, tak v zavádění demokratických principů klíčovým nástrojem cenzura.

Jak uvádí Dower, „...rostl pocit naléhavosti, že země by neměla být pouze „demokratizována“ aby se zabránilo návratu militarismu, ale zároveň imunizována proti vzestupu komunistického vlivu. Taková politika převýchovy, jak bylo stanoveno, by vyžadovala nejen aktivní podporu amerických cílů v médiích, ale také „minimální kontrolu a cenzuru“ tisku, rozhlasu, filmu a soukromých komunikací.“ (Dower, 1999: 75).

Na jedné straně tak měla být uplatňována cenzura za účelem odstranění starých ideologií a na druhé, v souladu s principy demokracie, prováděn co nejmenší zásah do chodu médií. Za účelem udržení pořádku a veřejné morálky byla též potlačována kritika Okupační správy.

V publikacích o historii Japonska se převážně setkáme pouze se stručným popisem cenzury během Okupace a v mnohých nebývá uváděna vůbec. V porovnání s jinými faktory, které jsou zkoumány v rámci okupace jako jsou zavedení reforem či vytvoření nové poválečné ústavy se jedná o celkem opomíjené téma.

John W. Dower ve své knize *Embracing defeat* jako první podává komplexní náhled nejen na cenzuru během okupace obecně, ale též na její formu v jednotlivých oblastech kultury jako jsou média, literatura nebo film. Kromě praktické stránky rozebírá též změny účelu cenzury v průběhu okupace. Jedná se tak o první dílo souhrnně se zabývající cenzurou v okupovaném Japonsku.

O poválečné cenzuře bylo nejvíce napsáno spíše v rámci jednotlivých oblastí japonské kultury, a to především v rámci literatury, filmu, o reformách školních učebnic nebo potlačování informací o výbuchu atomových bomb. Kromě posledních dvou však nejsou tyto oblasti příliš často uchopovány komplexně a většinou se tak zaměřují pouze na cenzuru v rámci tvorby jednoho autora.

Přední prací zabývající se cenzurou poválečné literatury je *From Wholesomeness to Decadence: The Censorship of Literature under the Allied Occupation* od Jay Rubina a na kterou ve svých pracích odkazuje mnoho autorů.

Co se cenzury filmu týče patří mezi nejvíce rozebírané filmy tvorba Akiry Kurosawy. Cenzurou v jednom z jeho filmů se například zabývala Rachael Hutchinson v práci nazvané *Kurosawa Akira's One Wonderful Sunday: censorship, context and 'counter-discursive' film* z roku 2007. Roku 2013 se zabýval cenzurou v jednom z Kurosawových filmů i Michael W. Harris ve své práci *Jazzing in the Tokyo Slum: Music, Influence, and Censorship in Akira Kurosawa's Drunken Angel*.

Velmi zřídka je tak zkoumán dopad cenzury na rádiové vysílání, divadlo nebo umění. Přestože byly o těchto oblastech napsány značně podrobné práce vysoké kvality. V roce 1997 vydala Catherine Luther publikaci s názvem *American Occupation Control over Broadcasting in Japan, 1945-1952*. Zde podrobně rozebírá nejen praktickou stránku provozování rádiových stanic během okupace, ale též vliv cenzury na obsah jejich vysílání a celkový význam rádiového vysílání pro Okupační správu.

Jedním z mála autorů zabývajících se cenzurou japonských divadelních forem je James R. Brandon. Tuto oblast detailně zpracoval především v publikaci *A Story of „Kabuki“ During American Censorship, 1945-1949* z roku 2006. O osm let později vydal i studii rozebírající čtyři z nových demokratických her napsaných na počátku okupace - *"Democratic Kabuki" for a "Democratic Japan": 1945-1946*.

Jakým způsobem cenzura ovlivnila jednotlivé oblasti kultury? Jak vypadala v praxi a jak se měnil její účel? A podepsala se nějak na japonské společnosti? Dle mého předpokladu cenzura nebyla pouze prostředkem k zamezení šíření informací, ale též byla faktorem, který ovlivnil dnešní podobu nejen oblastí jako jsou například média či rádiového vysílání. Domnívám se, že uplatňování cenzury za jiným účelem, než byl oficiální - potlačení militaristické a ultranacionalistické ideologie a podpoření tak zavedení demokracie, mělo negativní dopad na japonskou společnost.

Za účelem potvrzení této hypotézy se budu zabývat nejen institucemi, skrze které byla cenzura vykonávána, ale též politikou Okupační správy a USA, které udávaly podobu cenzury po celou dobu okupace a určovala tak, které materiály prošly cenzurním aparátem a které naopak byly nekompromisně zakázány.

V celé práci jsou japonská vlastní jména uváděna v souladu se západní tradicí v pořadí jméno příjmení. Japonská vlastní a místní jména jsou uváděna v české transkripci, popřípadě v jejich ustáleném tvaru. Výjimku tvoří japonská jména autorů u anglicky napsaných zdrojů, která jsou uvedena v transkripci anglické.

2 Charakter cenzury

Dne 29. srpna 1945 byl ve Washingtonu *Sborem náčelníků štábu*⁵ vydán dokument nazvaný *Pokapitulční politika Spojených států pro Japonsko*.⁶ Tento dokument si kladl za úkol splnění dvou stěžejních cílů. Prvním bylo potlačení militarismu, ultranacionalismu a feudálních hodnot. Druhý cíl se zaměřoval na podporu lidských práv, především náboženské svobody a svobody projevu a tisku. V tomto dokumentu byla též obsažena výzva směřovaná k velení Okupační správy, aby došlo k zavedení „minimální kontroly a cenzury japonských civilních sdělovacích prostředků a médií.“ (Brandon, 2006: 11).

I přes to byl v září až listopadu téhož roku postupným zaváděním směrnic ustanoven komplexní systém cenzury. Při jeho zavedení se předpokládalo, že cenzura bude uplatňována pouze do té doby, než bude zajištěna bezpečnost vojenských jednotek a budou úspěšně realizovány reformy zavedené Okupační správou. Avšak postupem času spolu s tím, jak se měnila politika a potřeby Okupační správy byly uváděny v platnost další restrikce. Prvotní cíl cenzury - omezení šíření militaristických a ultranacionalistických myšlenek tak byl v průběhu okupace nahrazen jiným, především snahami o zamezení šíření komunismu.

"Oficiálně" byla cenzura ukončena v září roku 1949. Přestože v tomto roce byla rozpuštěna některá z oddělení zabývajících se cenzurou, byla cenzura i nadále, avšak v pozměněných formách, uplatňována až do ukončení okupace roku 1951, kdy Japonsko získalo zpět svou suverenitu.

2.1 Rozdíly v cenzuře za války a okupace

Cenzura byla v Japonsku uplatňována již za válečného režimu. Japonci tak v době kdy byla cenzura zavedena Okupační správou měli s jejím uplatňováním zkušenost. Podoba cenzury za války a za okupace se však v mnoha bodech lišila. Lze říci že především v tom pod jakou "ideologií" byla prováděna a do menší míry také jakými prostředky byla uplatňována.

Cenzura během obou "režimů" měla dvě stejné primární funkce – potlačení nežádoucích myšlenek a propagaci vlastní ideologie. Přestože militaristé usilovali především o potlačení činnosti příznivců levice, bylo i mezi těmi, kteří s režimem spolupracovali mnoho osob, jejichž

⁵ Anglicky Joint Chiefs Staff, dále jako JCS. Vedoucím je zpravidla nejvýše postavený a nejdéle sloužící člen US ozbrojených jednotek. Jedná se o hlavního vojenského poradce prezidenta, Rady národní bezpečnosti, Rady bezpečnosti státu a ministra obrany.

⁶ Anglicky United States Initial Post-Surrender Policy for Japan.

díla byla zakázána. Mnohdy především proto, že nedostatečně podporovala militaristickou propagandu a válečné nadšení.

Například film *Tora no o wo fumu otokotači* (虎の尾を踏む男達)⁷ režírovaný Akirou Kurosawou (黒澤明)⁸ a založený na hře žánru *kabuki* (歌舞伎) byl zakázán z tohoto důvodu. I přes to přesto byl za okupace jako ne jeden z mála filmů opětovně zakázán. Též například film *Rikugun* (陸軍)⁹ natočený Keisuke Kinošitou (木下恵介),¹⁰ byl po uveřejnění roku 1944 kritizován japonskými úřady jakožto protiválečný film (Orban, 2007: 42-43). Ironicky tak mnoho z filmů, které byly za války zakázány, jelikož byly shledány příliš pacifistickými, byly za okupace opět zakázány, tentokrát pro jejich militaristickou povahu. Cílem cenzury za okupace tak bylo potlačení militaristických a ultranacionalistických myšlenek, který však byl později nahrazen snahami o prosazení vlastní politiky.

V porovnání s cenzurou za války je cenzura za okupace považována za méně striktní a pervazivní. Během války byla militaristickým režimem těžce potlačována svoboda slova, což se projevilo v silné kritice cenzorů tohoto režimu. Kritika se vztahovala především k neústupnosti, s kterou byla díla zakazována. Cenzory vydané verdikty byly vždy konečné a nebyl zde žádný prostor k diskusi.

Ukončení militaristické cenzury v mnohých vyvolalo pocity úlevy. Přesto však publicisté, kteří měli zkušenost jak s cenzurou za války a za okupace, byli značně skeptičtí. Důvodem byl fakt že oproti militaristům, kteří otevřeně přiznávali cenzurní dohled nad všemi sférami médií, divadla, filmu atd., Okupační správa existenci cenzury důsledně cenzurovala. To bylo mnohými publicisty a spisovateli nahlíženo jako značně pokrytecké. Přesto však uznávali, že cenzura za okupace byla mírnější. (Dower, 1999: 409).

Například literární kritik Micuo Nakamura (中村 光夫),¹¹ přestože označil tehdejší literaturu za bezcennou (obsahující mnoho sexu) vyjádřil názor, že japonská literatura za okupace zažívala mnohem větší míru svobody než v minulosti (Dower, 1999: 409).

⁷ Natočeno 1945, uveřejněno 1952.

⁸ Akira Kurosawa (黒澤明, 23. března 1910 - 6. září 1998). Jeden z nejvýznamnějších japonských filmových režisérů a scénáristů. Během 57 let natočil 30 filmů, mezi nimiž například *Žít* (Ikiru, 生きる), *Sedm samurajů* (Šičinin no samurai, 七人の侍) nebo *Sugata Sanširó* (姿三四郎). V roce 1990 získal čestnou cenu Akademie.

⁹ Natočeno 1944, založeno na stejnojmenném příběhu od Hino Ašiheie.

¹⁰ Keisuke Kinošita (木下恵介, 5. prosince 1912 - 30. prosince 1998). Filmový režisér, působící v 40. až 60. letech, jež zrežíroval na 42 filmů. Mezi jeho nejznámější tvorbu patří filmy *Karmen se vrací domů* (Karumen kokjó ni kaeru, カルメン故郷に帰る) či *Nihon no higeki* (日本の悲劇).

¹¹ Micuo Nakamura (中村 光夫, vlastním jménem Ičiró Koba, 5. února 1911 - 12. července 1988). Literární kritik a autor biografických děl a divadelních her. Během studií na Tokijské Univerzitě publikoval kritické eseje v časopisu *Bungakukai* (文學界). Zaměřoval se především na kritiku soudobé Japonské a západní literatury, především formou kulturní komparatistiky.

Podle Macuury Sózóa (松浦総三)¹² – autora známé knihy o cenzuře během okupace a bývalého editora levicového magazínu *Kaizó* (改造),¹³ a též oblíbeného cíle zásahů *Jednotky pro civilní cenzuru*,¹⁴ ani v období Rudé čistky, jež proběhla v roce 1950, nebyla americká okupace, co se cenzury týče, tak utiskující jako válečný režim (Dower, 1999: 409).

Přístup cenzorů Okupační správy ke kontrolovaným materiálům se značně lišil od přístupu, na který byli autoři a editoři zvyklí z doby válečné cenzury. Například při kontrole literárních děl se přístup lišil v úhlu pohledu, kterým byla díla nahlížena. Za okupace byla literární díla čtena cenzory jako „nové příběhy“ a ne pouze jako tiskopis, jak tomu bylo za předchozího válečného režimu. Díla tak za okupace byla nově hodnocena jak pro svůj konkrétní obsah, tak z „editorského hlediska“ (Rubin, 1985: 86).

Jakkoliv se směrnice vydané CCD na první pohled mohou zdát přesné a očividné nikterak neomezovali pravomoci cenzorů stejně jako tomu bylo u vágních předválečných zákazů textů, jež byly „rušivé vůči klidu a pořádku nebo škodící veřejné morálce“ (Rubin, 1985: 86). Problém tak vyvstával především z faktu, že i přes zavedené směrnice na jejichž základech měla být díla hodnocena bylo hodnocení předložených děl značně individuální. Proto i přes předchozí zkušenost s cenzurou byla pro mnohé značným problémem nejednoznačnost toho, kterým tématům bylo nutné se vyhýbat nebo popřípadě jak daleko bylo možné dané téma rozebírat, aniž by došlo k překročení určitých, stále tolerovatelných mezí.

Systém cenzurování nežádoucích informací za války a okupace se značně lišil i po praktické stránce. Militaristé povolovali nahrazení vyškrtnutých částí textu písmeny X a O díky čemuž bylo čtenáři zřejmé že došlo k určité korekci. Čtenář si tak případně mohl i domyslet co bylo vyškrtnuto. Tento systém byl však uplatňován převážně pouze do konce 30. let. Oproti tomu cenzura pod vedením Okupační správy nepřipouštěla zveřejnění ničeho, co by byť jen trochu naznačovalo přítomnost cenzurních zásahů (Dower, 1999: 410).

V situaci, kdy interpretace toho, co je pravdivé a co nepravdivé ležela čistě v rukou cenzora, hrozilo porušování směrnic samotnými cenzory. Kvůli svévolnosti a náhodnosti s jakou cenzoři díla povolovali a též uplatňování osobního úhlu pohledu si tak autoři za okupace nikdy nemohli být úplně jisti, zda bude jejich dílo schváleno k publikaci.

¹² Macuura Sózó (松浦総三, 25. listopadu 1914 - 6. července 2011).

¹³ *Kaizó* (改造), levicově orientovaný časopis vydávaný v letech 1919 až 1955. V červnu roku 1944 byl časopis militaristický režimem donucen přerušit svou činnost, kterou obnovil až v lednu roku 1946. Přestože byl časopis znám především pro publikaci fikce, jeho popularita značně vzrostla poté, co začal publikovat články zabývající se pracovními a sociálními problémy. Svou činnost ukončil roku 1955 kvůli špatnému vedení a pracovním potížím, které trvaly od obnovení činnosti v roce 1946.

¹⁴ Anglicky Civil Censorship Detachment, dále jako CCD.

2.2 Vypořádávání se s minulostí

Poté, co byla Okupační správou zrušena cenzura, zavedená militaristickým režimem, se začali k aktivní činnosti navracet ti, kteří jím byli donuceni uchýlit se do ústraní a přerušit svou činnost. Mnozí z nich tak po válce cítili potřebu kompenzace onoho období nečinnosti.

Marxismus, který byl během válečných let striktně zakázán, zažíval v počátcích okupace velký nárůst oblíbenosti a jeho příznivci pocítovali nově nabytou svobodu slova jakožto novou šanci. Marxisté a ostatní levicově orientované osoby tak byly oproti většině optimističtější ohledně nově nabyté poválečné „svobody“ (Jansen, 2000: 706).

V poválečném Japonsku se však objevily tendence ukazovat na ty, jež za války s režimem spolupracovali. Pro levicové příznivce, především pro ty, kteří přečkali útlak ze strany militaristického režimu během 30. let, se zodpovězení otázky o odpovědnosti kolaborantů stala naléhavou a nutnou pro konečný rozchod s minulostí.

V 30. letech vyvrcholil útlak levicových autorů, který započal již v roce 1910. Smrt jednoho z hlavních představitelů proletářské literatury Takidži Kobajašiho (小林多喜二),¹⁵ který roku 1933 zemřel poté, co byl mučen policií, spustila enormní vlnu konverze (tenkó, 転向). Přibližně 95 % levicově orientovaných autorů se zřeklo svých přesvědčení a veřejně vyjádřilo podporu japonskému nacionalismu (Shimazu, 2003: 102).

Zbýlých 5 % autorů, jež se nepodvolili tlakům ze strany režimu, byli vůči těm, kteří konvertovali, velmi kritičtí. *Sdružení pro novou japonskou literaturu* (Šin nihon bungaku kai, 新日本文学会)¹⁶ se po válce označením těch známých autorů, jež za války spolupracovali s *Sdružením vlasteneckých spisovatelů* (Nippon bungaku hókoku kai, 日本文学報国会),¹⁷ dožadovalo vyřešení otázky válečné odpovědnosti (Shimazu, 2003: 102).

Avšak přestože se odvolání konverze zdá jako snadné řešení situace, většina autorů, jež během války konvertovala, tak učinila spíše z ekonomických a sociálních důvodů, a tudíž necítila potřebu odvolávat svou konverzi a konvertovat tak zpět k levici.

¹⁵ Takidži Kobajaši (小林多喜二, 13. října 1903 - úmrtí 20. února 1933). Hlavní představitel proletářské literatury známý pro svou novelu *Lod' na kraby* (Kani kósen, 蟹工船). Literární tvorbě se začal věnovat pod vlivem časopisu *Tanemaku hito* (種蒔く人), neboli *Rozséváč*. Zpočátku pod vlivem realismu psal i humanistická díla. Aktivně pracoval v odborovém a dělnickém hnutí a byl funkcionářem Svazu japonských proletářských spisovatelů.

¹⁶ Sdružení založené v prosinci roku 1945 skupinou levicových autorů. Někteří ze zakladatelů tohoto sdružení byli v druhé polovině 50. let kritizováni pro své snahy o odhalení odpovědnosti během let záhy po kapitulaci. Sdružení v roce 2005 ukončilo svou činnost.

¹⁷ Sdružení založené roku 1942, jakožto národní politický orgán pro literaturu, skupinou konvertitů z řad levicových autorů.

Roli sehrál též fakt, že většina obyvatel Japonska se cítila být obětmi válečného režimu, kdy ke spolupráci byli donuceni tehdejšími podmínkami, za kterých by jinak nebyli schopni ekonomicky a komerčně přežít.

Ve filmových kruzích například tento postoj zastávala většina osob. To se za okupace odrazilo na jejich přístupu ke kolaborantům, kdy proti literárním kruhům, kde kritika kolaborantů byla běžná, neměl ve filmových kruzích nikdo potřebu ukazovat na ty, kteří at' už dobrovolně nebo nedobrovolně s válečným režimem spolupracovali. Z tohoto důvodu jen několik málo společností bylo poté, co byly usvědčeny z kolaborace, přinuceny opustit na tři roky filmový průmysl. Ve filmovém průmyslu tak byl pocit zodpovědnosti vůči obětem války v Asii velmi nízký (Shimazu, 2003: 102-103).

Přestože se po válce mnoho osob navracelo k činnosti někteří, neschopni odhadnout co lze očekávat od okupační správy, svou činnost ukončovali. Nemálo periodik tak po kapitulaci přerušilo svou činnost. Většina z nich ji však o několik týdnů či měsíců později opět obnovila.

Některá periodika spolu s nástupem okupace též spěšně měnila svůj název. Jednalo se o především o ty, jejichž název obsahoval slova jako "válečný" nebo "národní". Například časopis *Válečná žena* (Sendži džosei, 戦時女性) tak byl přejmenován na *Fudžin gahó* (婦人画報), jež lze zjednodušeně přeložit jako "Dámský ilustrovaný magazín". *Sendži seinen* (戦時青年), neboli "Válečné mládí" byl přejmenován na "Budovatelská mládež" (Kensecu seinen, 建設青年), "Válečná ekonomika" (Sendži keizai, 戦時経済) na pouhou "Investiční ekonomiku" (Tóši keizai, 投資経済).¹⁸

Během války některá z periodik dokonce změnila svůj název za účelem podpoření propagandy militaristického režimu a ve většině případů se po kapitulaci vracela ke svému původnímu názvu. Časopis vydávaný za války vydavatelstvím *Kódanša*¹⁹ pod názvem *Fudži*, tak byl po kapitulaci přejmenován na původní *Kingū*²⁰ (Dower, 1999: 181).

Také některé společnosti či spolky změnilo po kapitulaci svůj název. *Například Asociace pro kulturu mládeže oblasti kultury jihovýchodní Asie*,²¹ nakladatelství jež za války propagovalo militaristický režim, změnilo svůj název na *Kulturní asociace pro vybudování*

¹⁸ Mezi další, jež byly přejmenovány patří např. "Válečná medicína" (Senži igaku, 戦時医学) - "Integrovaná medicína" (Sógó igaku, 総合医学), "Státní administrativa" (Keikoku, 経国) - "Nová éra" (Šin džidai, 新時代), "Technologie zbraní" (Heiki gidzicu, 兵器技術) - "Mírový průmysl" (Heiwa sangjó, 平和産業).

¹⁹ Celým názvem Kabušiki-gaiša Kódanša (株式会社講談社), největší japonské vydavatelství založené roku 1938 a sídlící v Tokiu. Vydává širokou škálu manga a literárních časopisů.

²⁰ První nejprodávanější populární časopis, vydávaný měsíčně v letech 1925 až 1957. Vydával moralistické příběhy a články o hrdinství samurajů, sentimentální romantice a melodramatických událostech.

²¹ Anglicky The Youth Culture Association East Asia Cultural Sphere Company.

*nového Japonska.*²² Stejně tak byl přejmenován časopis, původně vydávaný pod názvem *Tóa bunkaken* (東亜文化圈) neboli *Sféra východoasijské kultury*, na pouhé *Bunka* (文化) neboli *Kultura* (Dower, 1999: 181).

Poválečné období tak bylo dobou kritiky ze strany těch, kteří se za války odmítli vzdát svých názorů a postojů a spolupracovat s režimem, a vyrovnávání se s vlastní válečnou minulostí. Ironicky však často ti, kteří s válečným režimem spolupracovali, byli za okupace těmi, kdo s největším zápalem podporoval nově nastolenou demokracii a mír.

²² Anglicky Cultural Association for Construction of a New Japan.

3 Zavedení cenzury

Po ustanovení Okupační správy bylo postupně vydáno několik směrnic, kterými byla postupně omezována svoboda slova a tisku, a to i přes to, že politika svobody slova a svobody tisku byla Okupační správou označena jakožto základní kámen demokratické vlády.

První oficiální direktivou zavedenou 3. září 1945 byla směrnice ustanovující právo provádět cenzuru. Následně 10. září byla vydána první oficiální směrnice týkající se svobody slova a tisku, kde bylo výslovně deklarováno: „Restrikce svobody slova by měla být minimální“ dokud se drží "pravdy" a nenarušuje "veřejný pořádek".“ (Dower, 1999: 407).

V následujících týdnech, přesněji 19. září, SCAP oznámil zavedení „tiskového kodexu“, 22. září jej doplnil zavedením „kodexu rádiového vysílání“ a poté „cenzurou pošty“, jež byla uvedena v platnost 1. října (Orban, 2007: 41).

Všechny tyto směrnice nejenom přiznávaly Okupační správě právo provádět cenzuru, ale též nařizovaly všem japonským organizacím podřídit se kontrole. Dne 27. září byly anulovány veškeré dosavadní japonské zákony, avšak s připomínkou že se tato anulace nevztahuje na platnost cenzury zavedené *SCAPem*.

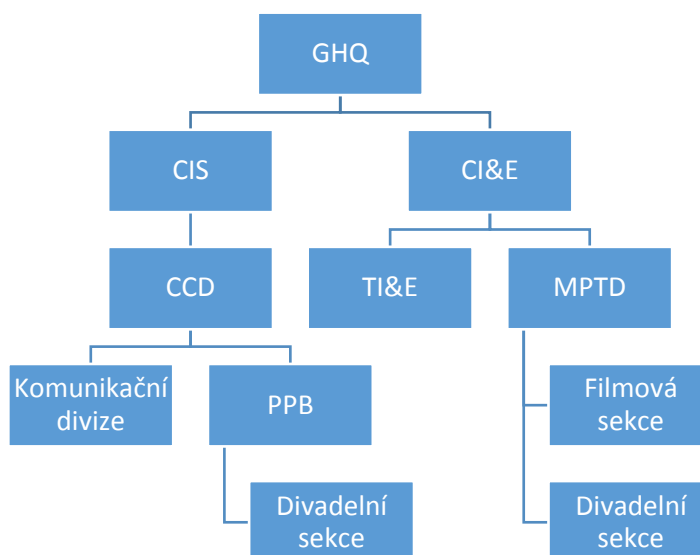
Dále 16. října bylo vydáno memorandum osvobozující filmový průmysl od vládní kontroly. Zároveň došlo ke zrušení trestání herců a režisérů pro uplatňování svobody projevu, byly odvolány restrikce omezující obsah filmů a také odvolána nařízení týkající se regulací veřejných vystoupení a konfiskací filmů. Filmový průmysl tak poprvé od začátku války nebyl svázán žádnými restrikcemi a filmová studia mohla točit filmy dle svého uvážení a volně je šířit. Takto uvolněná situace však přetrvávala pouze do 16. listopadu, kdy bylo zveřejněno nové memorandum obsahující názvy 225 filmových titulů, které měli být zkonfiskovány jakožto militaristická propaganda (Orban, 2007: 42).

Směrnice uvedená v platnost 4. října 1945 kromě odstranění veškerých restrikcí politických, civilních a náboženských svobod nařizovala též okamžité propuštění veškerých vězňů uvězněných na základě tehdejších zákonů (Orban, 2007: 42).

Nově tak bylo možné nejenom neomezeně diskutovat o císařství, ale též jej kritizovat. Poprvé po mnoha letech tak mohla být kritizována i vláda. To vše, aniž by jim, tak jako tomu bylo za války, hrozila nějaká forma trestu. Tato kritika se však nesměla týkat SCAPu nebo samotného císaře.

3.1 Cenzurní oddělení a jejich agenda

Jednotka pro civilní cenzuru,²³ oddělení spadajícího pod *Odbor civilních informací*,²⁴ byla jako první pověřena vykonáváním cenzury. V rámci této jednotky byla vytvořena rozvětvená byrokracie jejíž dohled byl postupně rozšířen do všech sfér médií a divadla včetně kontroly novin, časopisů, knih, učebnic, též rádiového vysílání a filmové produkce.

CCD se dále dělila na dvě oddělení - *Komunikační divizi*,²⁵ která měla na starost kontrolu pošty, telefonní komunikace a telegramů, a *Tiskové oddělení obrazové produkce a rádiové vysílání*.²⁶ Agendou tohoto oddělení bylo zamezení výskytu militaristických a ultranacionalistických materiálů v tisku, knižních publikacích, rádiovém vysílání a obrazových médiích. Zpočátku byl pojem "obrazová produkce" vztahován k filmové tvorbě. Avšak v listopadu roku 1945 byla v rámci tohoto oddělení zřízena *Divadelní sekce*, která se zabývala cenzurou veškerých divadelních forem (Brandon, 2006: 11).

PPB bylo též rozděleno do 3 správních oblastí – Tokio, Ósaka a Fukuoka. Obecná nařízení byla vydávána v Tokia, ale jinak tato oddělení pracovala samostatně a nezávisle na sobě (Brandon, 2006: 12).

Během 4 let kdy byla cenzura "oficiálně" uplatňována bylo PPB předloženo ke kontrole v průměru 26000 vydání novin, 3800 zpravodajů, 23000 scénářů rádiových pořadů, 5700 věstníků, 4000 čísel časopisů a 1800 knih a rukopisů. Během těchto čtyř let také zaměstnanci

²³ Anglicky Civil Censorship Detachment, dále jako CCD.

²⁴ Anglicky Civil Information Section, dále jako CIS.

²⁵ Anglicky Communication Division.

²⁶ Anglicky Press, Pictorial, and Broadcasting, dále jako PPB.

Komunikační divize zkontrolovali na 330 milionů soukromé pošty a monitorovali 800 000 soukromých telefonátů. Cenzuře též podléhaly zahraniční tiskoviny a publikace (Dower, 1999: 407).

V období největší aktivity *CCD* zaměstnávalo napříč Japonskem na 6000 osob, kdy většina z nich, přibližně 5000, byli rodilí mluvčí japonštiny ovládající angličtinu. Tito zaměstnanci měli na starosti výběr a následně vytvoření shrnutí obsahu či překlad potenciálně problematických materiálů předtím, než je postoupili k dalšímu posouzení svým nadřízeným. Jejich prací bylo též sepsání doporučení, jak by dané dílo mělo být upraveno.

Důvodem proč se v této prvotní fázi kontroly muselo *CCD* spoléhat především na rodilé mluvčí a v menší míře také na akademiky z řad cizinců ovládajících japonštinu, byla složitost japonského jazyka. Bylo též nemožné najmout či vyškolit dostatečné množství jazykových expertů, tak aby byla úspěšně zajištěna jednotná kontrola všech publikací a materiálů, a aniž by tyto předložené materiály musely projít dvojitým procesem kontroly (Rubin, 1985: 97-98).

Počet zaměstnanců *CCD* ²⁷

Rok	Měsíc	USA		Cizí příslušníci (Mimo USA)	Japonci	Celkem
		Vojenští příslušníci	Civilisté			
1945	Listopad	781	-	-	-	781
1946	Únor	445	70	-	1,460	1,975
	Červenec	175	468	-	3,575	4,218
1947	Leden.	163	468	-	8,132	8,763
	Červenec	163	417	-	8,132	8,712
1948	Leden	129	334	-	5,216	5,679
	Listpad.	129	294	148	5,000	5,571
1949	Březen	129	294	148	5,570	6,141

V roce 1947 se počet zaměstnanců zvýšil dokonce na 7000 z nichž 6000 spadalo pod *Komunikační divizi*. Informace shromážděné v tomto oddělení byly dále předávány ostatním oddělením. Cílem shromažďování informací byla následná úprava nařízeních vydaných Okupační správou podle současné situace v Japonsku. Zbýlých 1000 zaměstnanců pracovalo v oddělení *PPB* (Brandon, 2006: 11).

Informace ohledně pracovní způsobilosti a o systému výběru zaměstnanců cenzurních oddělení z řad Japonců nejsou příliš známy. Většina z nich však byla vysoce vzdělaná a po okupaci hrála aktivní roli v japonské společnosti. Až na několik výjimek však tyto osoby nepřiznávali svou činnost v rámci GHQ či v samotném *CCD*. Mezi ty, o nichž je to známo patří

²⁷ Jamamoto Taketoši, *Media Analysis During the American Occupation*, Hosei Daigaku Šuppan Kjoku, 1996, p.299.

například Kai Juzuru (甲斐弦),²⁸ bývalý cenzor GHQ, který roku 1995 napsal dílo *GHQ ken'ecu kan* (GHQ 検閲官) neboli *Cenzor GHQ*.

CCD nebylo jediným oddělením zabývajícím se agendou spojenou s cenzurou. Tomuto oddělení byli též nápomocni cenzoři spadající pod *Oddělení civilního zpravodajství a vzdělávání*²⁹ jejichž agenda se lišila od agendy CCD (Dower, 1999: 407). Primárním úkolem CCD byla kontrola médií a potlačení militaristických a ultranacionalistických tendencí, později rozšířených na desítky nežádoucích témat.

Oproti tomu cenzoři z *CI&E* se zaměřovali na upevnění demokratických hodnot v Japonsku. O dosažení tohoto cíle bylo usilováno povzbuzováním k vytváření obsahu, který by demokratické prvky nejenom obsahoval, ale i je dále propagoval. Cenzoři z *CI&E* tak fungovali jakožto propagátoři západních demokratických hodnot. Jejich agenda se však stejně jako primární cíl CCD postupně odchýlila od prvotního kursu a spíše než čistě o propagaci demokratických hodnot lze jejich činnost nazvat jakožto snahy o propagaci nařízení a agendy Okupační správy a povzbuzování k vytváření obsahu, který by s těmito nařízeními a agendou korespondoval.

Cenzoři z CCD ve většině případů nepřicházeli do osobního styku s autory tvorby předložené ke kontrole. Například co se knih týče byly knihy předkládaly zpravidla formou rukopisu, a to zasláním na nejbližší oddělení CCD. Někdy bylo vyžadováno k předložení i více kopií. Bylo také běžné, že za spisovatele mnohdy místní oddělení kontaktovalo jejich vydavatelství. Oproti tomu činnost zaměstnanců *CI&E* osobní styky mnohdy přímo vyžadovala. Jelikož například ve filmovém průmyslu bylo běžné, že *CI&E* oslovovala režiséry s nabídkami na tvorbu filmů, a to vždy na zadané téma.

Do osobního styku se zaměstnanci *CI&E* přicházeli též publicisté. Ti, aby získali povolení k publikaci dalšího vydání, museli každý měsíc osobně navštívit místní oddělení. Při těchto návštěvách jim mnohdy byly nabídnuty k publikaci zahraniční novinové články či jiné texty. Editor časopisu *Sekai* (世界)³⁰ tak při jedné z návštěv v září roku 1949 obdržel text nedávno publikovaného prohlášení nazvaného *Faktory, které vedou k válce*,³¹ jež vydalo UNESCO, a bylo mu navrženo, zda by jej nechtěl publikovat (Jansen, 2000: 705).

²⁸ Kai Juzuru (甲斐弦, 1910 - 21. srpna 2000). Vystudoval anglickou literaturu na Fakultě literatury na Tokijské Univerzitě. Působil na několika univerzitách v Kumamotu – Kumamoto tanki daigaku, Kumamoto šóka daigaku a na Kumamoto Gakuen daigaku, kde byl profesorem. Též se věnoval spisovatelské činnosti pod pseudonymem Minoru Morikawa (森川譲).

²⁹ Anglicky Civil Intelligence and Education, dále jako *CI&E*.

³⁰ Levicově orientovaný časopis zaměřený na politiku, jež je měsíčně vydáván nakladatelstvím Iwanami šoten (株式会社岩波書店) již od roku 1946.

³¹ Anglicky Factors that make for war.

Přestože *CCD* a *CI&E* zdánlivě usilovali o stejný cíl byly kvůli jejich odlišné primární funkci často v rozporu. Velmi dobře lze tento rozpor doložit například na filmovém průmyslu. Zatímco *CI&E* se snažilo prosadit své zájmy především v průběhu tvorby filmových scénářů, *CCD* revidovalo jak samotné scénáře, tak již zhotovené filmy, kdy vyžadovali vystřížení nežádoucích scén předtím, než byl film zveřejněn (Harris, 2013: 56).

Na tento rozpor mezi oběma odděleními upozorňuje ve své práci Michael W. Harris.³² Odkazuje se na hypotézu Larse-Martina Sorensena,³³ že tento konflikt mezi agenturami umožnil mnoha režisérům zahrnout do svých filmů obsah, který by jinak byl zakázán jednou z nich, ale ne druhou (Harris, 2013: 56).

Avšak oproti *CCD* *CI&E* nemělo pravomoc vydávat nařízení. Kvůli tomu nemohlo prosadit jakékoliv změny a jeho funkce byla pouze podpůrná. Stejně tak toto oddělení nemohlo trestat případnou nespoluprací ze strany autorů.

I *CI&E* se skládalo z několika oddělení. Jelikož bylo založeno na vojenském principu jeho nejvyšším oddělením bylo vyšší velitelství označované jako *Oddílové zpravodajství a vzdělávání*.³⁴ Agendou tohoto velitelství bylo zprostředkování informací a vzdělávacích programů členům vojenských jednotek.

Dále pod *CI&E* spadala *Filmová a divadelní divize*,³⁵ která se dělila na dvě samostatné sekce, jednu zabývající se filmem a druhou divadlem. Divadelní sekce pod *CI&E*, oproti stejnojmenné sekci *CCD*, zaměstnávala velmi malý počet zaměstnanců. Zpravidla se jednalo pouze o 3 až 4 osoby a kvůli již výše zmíněné absenci pravomocí též nemohla zakazovat produkci divadelních her (Brandon, 2006: 12-14).

Značný vliv na podobu cenzury měli též vedoucí jednotlivých oddělení. Mezi nimi například generál Charles Willoughby,³⁶ odpovědný za fungování *CIS*. Pod jeho vedením došlo ke zvýšení počtu cenzorů, mezi autory byla extrémní opatrnost a úředníci napříč divizemi *GHQ* byli více zapojeni do ovlivňování obsahu publikovaného v médiích (Dower, 1999: 408).

³² Jazzing in the Tokyo Slum: Music, Influence, and Censorship in Akira Kurosawa's „Drunken Angel.”, *Cinema Journal*, vol. 53, no. 1, 2013, pp. 52–74.

³³ Lars-Martin Sorensen je postdoktorandským vědeckým pracovníkem na Katedře filmových a mediálních studií na Kodaňské univerzitě, kde též získal titul Ph.D. v oboru filmových studiích. Publikoval řadu článků o japonském filmu, je spolu editorem filmového časopisu *Kosmorama* a členem řídicího výboru Severské asociace pro studium současného Japonska (NAJS).

³⁴ Anglicky Troop Information and Education, dále jako TI&E.

³⁵ Anglicky Motion Picture and Theatrical Division, dále jako MPTD.

³⁶ Původním jménem Adolf Tschepp-Weidenbach, narodil se 8. března 1892 v Německém Heilderbergu. V armádě sloužil již od roku 1910. Generálem se stal 12. dubna 1945, kdy po většinu období 2. světové války, okupace Japonska a Korejské války působil jako vedoucí Civil Information Section. 31. srpna 1951 odešel do penze. Svě jméno si změnil někdy mezi roky 1910 až 1930 a důvod není znám.

Vrchní představitelé okupační správy též médiím nedávali interview. *SCAP* většinu nařízení zveřejňoval skrze tiskové konference nebo informačních letáky a u kterých se očekávalo, že je média budou důsledně zveřejňovat.

I přes to, že cenzura byla vykonávána skrze spletitý systém byrokracie, byly některé skupiny schopné vyhýbat se cenzurnímu dohledu. Mezi nimi například kočovné divadlo (taišú engeki, 大衆演劇)³⁷ (Gordon, 1993: 246). Především v provinčních oblastech se takto malé divadelní skupiny díky neustálému přemísťování a decentralizované povaze úspěšně vyhýbaly dohledu Okupační správy a byly tak schopny předvádět i formy, které byly jinak zakázané. Jako byly hry obsahující boje s meči nebo vyzdvihující feudální hodnoty, například loajalitu.

³⁷ Soubory Taišú engeki nebývají spojeny s konkrétním divadlem, ale cestují a vystupují v malých místních divadlech, komunitních centrech apod. Dříve byla tato forma označována též jako *dosa mawari* (どさ回り) nebo jako "třetířadé kabuki" (*sanrjú kabuki*, 三流歌舞伎). Repertoár se skládá především z dobových dramát (*jidaigeki*, 時代劇).

4 Etika

Poté co 4. října 1945 byla zrušena válečná kontrola médií, byli všichni editoři a vydavatelé povoláni do místních oddělení *CI&E*. Přestože zde byli ujištěni o nově nabyté svobodě projevu a byla jim také nově přiznána práva kritizovat vládu, debatovat o monarchii, a dokonce se otevřeně hlásit ke komunismu, byly postupem času všechny tyto záruky omezeny. Hned od následujícího dne byla média podrobena cenzuře a uvědomena o nežádoucích tématech, kterým bylo nutné se vyhýbat. Systém, dle kterého cenzoři kontrolovali předložené materiály, znesnadňoval publicistům, spisovatelům a ostatním osobám až v kinematografii či rádiu odhadnout, jak daleko mohou zajít, aniž by porušili nová nařízení.

Cenzoři *CCD* se při kontrole materiálů odkazovali na seznam zakázaných témat, který však nikdy nebyl zveřejněn a nemohl tak být autory použit k referenci (Dower, 1999: 410). Nikdy tak nebyla zveřejněna oficiální kritéria pro určení toho, která témata přesně byla nežádoucí. Z tohoto důvodu bylo nutné pracovat na základě dvou nepřiliš přesných kritérií – velmi obecných tiskových, rádiových a filmových "kodexů" vydaných *SCAPem* na počátku okupace a na základě toho, co do té doby bylo cenzory schváleno k publikaci. Jediné jasné podané instrukce, které byly editorům a vydavatelům poskytnuty, zněly následovně:

1. Cílem tohoto memoranda je zajistit, aby všichni vydavatelé v jurisdikci tohoto cenzurního oddělení plně pochopili, že jakékoliv veřejné zmínky o cenzuře nejsou vítány.
2. Předpokládá se, že všichni vydavatelé rozumí, že v publikacích předložených ke kontrole nebudou prováděny žádné "fyzické" cenzurní zásahy (jako jsou začerněné pasáže, vynechaná místa, přelepené části, nedokončené věty, nahrazení O nebo X apod.) Avšak některé body nemusí být plně srozumitelné.
3. Nesmí být publikovány jakékoliv texty zmiňující zaměstnance některého z cenzurních oddělení nebo jejich aktivity. Toto se nevztahuje pouze na tiskového oddělení a jejich činnost, ale též na oddělení provádějící cenzuru rádia, filmu a divadla.
4. Poznámky jako "schváleno cenzurou", "publikace povolena okupační správou", nebo jakékoliv jiné implikace a zmínky o cenzuře provedené *CCD* nesmí být uváděny.

(Dower, 1999: 407-408)

Seznam zakázaných témat používaný cenzory *CCD* jakožto měsíční kontrolní seznam se měnil dle konkrétní politické situace. Na počátku okupace obsahoval tři témata a v červnu

roku 1946 byl již značně rozšířen. Převážně se jednalo o zákazy kritiky činnosti Okupační správy, amerických spojenců nebo zákazy japonské propagandy.

Mezi tabuizovaná témata patřila: kritika *SCAPu*; kritika válečných tribunálů (myšleno jakožto kritika Tokijského tribunálu); kritika role *SCAPu* při tvorbě nové ústavy; odkazy na cenzuru; kritika USA; kritika SSSR; kritika Velké Británie; kritika Koreje; kritika Číny; kritika ostatních spojenců; kritika zacházení s Japonci v Mandžusku; kritika předválečné politiky spojenců; nářky na 3. Světovou válku; komentáře ohledně Ruska a Západních mocností; obrana válečné propagandy (popsáno jakožto „jakákoliv propaganda která by přímo nebo nepřímo hájila počínání Japonců ve válce“); propaganda božského původu národa; militaristická propaganda; nacionalistická propaganda; vyzdvihování feudálních hodnot; propaganda Velké východoasijské sféry vzájemné prosperity; obecná (japonská) propaganda; ospravedlňování a obhajování válečných zločinců; fraternizace (sexuální styky mezi příslušníky okupační správy a Japonkami); aktivity na černém trhu; kritika okupačních jednotek; zveličování hladovění; podněcování k násilí nebo nepokojům (často označováno jako „rušení veřejného pořádku“); nepravdivá tvrzení; nemístné poznámky ohledně *SCAPu* (nebo místních jednotkách) a předčasné zveřejnění (Dower, 1999: 411).

Na počátku okupace byla pro Okupační správu největší prioritou kontrola komentování války. Všechny názory, byť jen vzdáleně připomínající propagandu válečných let, byly označeny za tabu. Bylo považováno za nutné potlačit veškeré rétorické výzvy, které by mohly znovuoživit válečné vášně a ohrozit tak bezpečnost členů okupační správy či podrýt jimi zavedené reformy. Poučení Japonců o mnohých aspektech zvěrstev a agrese, které byly za války utajeny jejich vlastním militaristickým režimem, se zdálo být jako klíčový krok k potlačení takovýchto hrozeb.

Všechny předchozí tvrzení a interpretace války byly označeny za nesprávné a neakceptovatelné. Byla tak zakázána nejenom kritika předválečné politiky vítězných spojenců, ale dokonce i zcela opodstatněné konstatování celosvětových podmínek za kterých Japonsko započalo válku (Ekonomická krize, pád globálního kapitalismu, světový trend protekcionismu a autonomie, tlak evropského a amerického imperialismu, západní rasismus, rasová nerovnoprávnost a antikoloniální myšlenky Pan-Asianismu), a které mohlo být považováno nejenom za podněcování k nepokojům, ale i jako překrucování pravdy, nemluvě o kritice okupační politiky (Dower, 1999: 412).

Verze války, tak jak byla nově popsána spojenci, byla označena za jedinou pravdivou. Média a vydavatelé tak od té chvíle byli oprávněni uveřejňovat pouze ty informace o válce, které jim byli zprostředkovány *GHQ* a především *CI&E*. Jedním z kroků k propagaci vlastní

verze války byla změna názvosloví. Bylo tak zakázáno označovat válku v Asii jako Velkou válku ve východní Asii (Dai tóa sensó, 大東亜戦争) a namísto toho muselo být používáno označení Válka v Pacifiku (Taiheijó sensó, 太平洋戦争).

Tato změna byla zavedena uprostřed listopadu 1945 jakožto součást široké škály nařízení zaměřených zejména na eliminování náboženské a nacionalistické doktríny. Přesto válečná rétorika Pan-Asianismu a „svaté války proti čínským banditům“ a „dábelským Angloameričanům“ nebyla označena za tabu jako tomu bylo v případě vyzdvihování nadřazenost rasy „Jamato“, která často tuto rétoriku doprovázela (Dower, 1999: 419).

Lze tak zde vidět značnou selekci při rozhodování o tom, která z válečných rétorik měla být potlačena. Změnou mnohých názvosloví tak došlo k upevnění ústřední role U.S. ve 2. světové válce v oblasti Pacifiku. Namísto poučení Japonců o tom, co během války napáchali, tak došlo pouze k odstranění Japonské rétoriky o nadřazenosti vůči ostatním Asijským národům.

Dalším z nástrojů, které *SCAP* vyžíval ve své kampani jako jednoho z hlavních, byla válečná odpovědnost japonských armádních představitelů. Ta hrála důležitou roli především v psychologické demilitarizaci Japonců a z tohoto důvodu byla účelově zakázána kritika poválečných soudních procesů.

V praxi se jednalo o to, že nebyla umožněna žádná veřejná obhajoba nebo ospravedlňování jednotlivců, kteří byli označeni jako váleční zločinci. Obžalovaným ale byla poskytnuta obhajoba, kdy mohli usilovat o prokázání nevinu. Mediím však bylo povoleno pouze nekriticky podpořit žalobcovy argumenty, stejně tak konečné rozsudky vydané tribunálem.

Kromě válečných soudních procesů nemohla být diskutována mnohá z citlivých sociálních témat. Mezi nimi nejenom fraternizace mezi příslušníky okupačních jednotek a Japonkami, ale i prostituce. Často ani zločiny spáchané příslušníky americké armády, ani tak závažné jako znásilnění, nemohly být komentovány. Dokonce i kritické analyzování černého trhu bylo nepřipustné. Jedním z důvodů byl podíl některých ze členů vojenských okupačních jednotek na této nelegální činnosti.

Též šíření extrémně pesimistických názorů na nedostatek potravin bylo nežádoucí a bylo považováno za kritiku Okupační správy. Kvůli nedostatku potravin bylo během války a též po ní běžné, že v městských oblastech byly vybombardované pozemky přeměny na záhony, na kterých lidé pěstovali zeleninu. V mnoha případech byla cenzurována i poezie zmiňující tento fakt, kdy následující haiku byla zakázána kvůli údajné „kritice Spojených států“ (Dower, 1999: 418):

Malá zelená zelenina
roste v dešti
podél spálené ulice.

Některé cenzurní zásahy, především co se týče okupační správy, mnohdy hraničily až s absurditou. Například z jedné fotografie zobrazující americké jednotky během přehlídky byl odstraněn malý pes (Dower, 1999: 419). Důvodem mělo být údajné znevažování důstojnosti jednotek. Častěji však samotné jednotky, a vše co je symbolizovalo a ukazovalo na jejich přítomnost, jako džípy, nápisy v angličtině apod., byly vymazávány z vizuálních záznamů, ať už fotografií či filmů. Například ale i následující báseň nazvaná *Podejme si ruce* od Sadako Kurihary (栗原貞子)³⁸ byla zakázána (Dower, 1999: 418-419):

"Ahoj, američtí vojáci,"
volají malý militaristé,
zahazujíc své dětské pistole.
Byli zaneprázdněni svou válečnou hrou
až do včerejška.
„Ahoj, američtí vojáci,“ volají.
V jejich srdcích rostou touhy
po lidech neznámé rasy.
„Ahoj, američtí vojáci!
Byli jste to vy, kdo bojoval s našimi otci
až do včerejška?
Ale vy se na nás jasně usmíváte:
Nejste zvířata
jak nás dospělí učili. “
Chceme se dotknout vašich velkých rukou,
chceme si s Vámi podat ruce.

Okupační správa též byla značně citlivá na zveřejňování informací o jejich zaměstnancích. Dokonce i tak triviální informace, jako komentář o bývalém sekretáři Cordellu Hullovi a jeho dovednostech v pokeru, musela být odstraněna.

³⁸ Sadako Kurihara (栗原貞子, 4. března 1913 - 6. března 2005). Básnířka, jež žila v Hirošimě a přežila výbuch atomové bomby. Tato zkušenost se stala podmětem mnohé její tvorby. Proslavila se především básní *Umašimenkana* (生ましめんかな), jež napsala vzápětí po výbuchu.

Médiím též bylo po určitou dobu zakazováno zveřejňovat i takové informace, jako byla ohromná částka, kterou byla japonská vláda povinna platit jakožto náklady spojené s pobytem okupačních jednotek, a které se v průběhu okupace vyšplhaly dokonce na 1/3 ročního státního rozpočtu. Roku 1946 bylo tisku nařízeno označovat tyto náklady jakožto „náklady za ukončení války“ (šúsen šorihi, 終戦処理費) a od následujícího roku bylo toto označení změněno na pouhé „další výdaje“ (Dower, 1999: 420).

Jedním ze zákazů, který hrál po dobu okupace význačnou roli, byl zákaz kritiky spojenců. Zpočátku tento zákaz zahrnoval i negativní komentáře o SSSR. Například v dubnu 1946 byla časopisu *Kaizó* zakázáno publikovat článek poslance Jukia Ozakiho (尾崎行雄)³⁹ kvůli zmínkám o současném útlaku v SSSR.

Byla tak potlačována i kritika samotného Stalina, kdy kupříkladu článek komentující knihu Rienholda Niebuha⁴⁰ - *Synové světla a synové tmy*, publikovaný v listopadovém čísle časopisu *Šísó no Kagaku* (思想の科学)⁴¹ v roce 1946, byl značně cenzurován kvůli kritice Stalinova despotizmu (Dower, 1999: 425).

Později však byl se změnou politické situace tento zákaz změněn na jakékoliv zmínky ohledně hrozící Studené války mezi USA a SSSR. Přesto ještě v září 1948, kdy napětí mezi oběma zeměmi bylo již značné, byla kvůli kritice z časopisu *Sekai* odstraněna následující pasáž: „SSSR spravuje svou vlastní zemi absolutisticky a autokraticky, takže zaujímá stejně silný autokratický postoj vůči menším národům.“ (Dower, 1999: 425)

Dalším ze zákazů vztahujících se k politické situaci byl zákaz „kritiky Číny“, který se také vztahoval na nasazení japonských jednotek v civilní válce v Číně poté, co Japonsko kapitulovalo. Též zmiňování hrubého zacházení s Japonci ze strany Číňanů a Rusů v Mandžusku bylo nežádoucí. Stejně tak označování Číny jakožto "polokoloniální" nebo "nacházející se v koloniálním postavení".

Potlačování kritických komentářů se postupně rozšířilo také na účast USA v nedávné občanské válce v Číně. Válka samotná nebyla tabu, ale grafické zobrazování nastalého chaosu v Číně bylo považováno za více než nevhodné. Jak uvádí Dower, „Japonci tak měli ignorovat kolaps vítězných spojenců, rozpad národní jednoty v Číně, obnovení problémů spojených se

³⁹ Jukio Ozaki (尾崎行雄, 24. prosince 1859 - 6. října 1954). Liberální politik a člen sněmovny, který během své politické kariéry zastával též funkci ministra školství či spravedlnosti. V letech 1903 až 1912 byl také starostou Tokia. Věnoval se též publikační činnosti, a to pod pseudonymem Ozaki Gakudo, který roku 1946 vyměnil za "So-cuó".

⁴⁰ Rienhold Niebuhr (21. června 1892 - 1. června 1971). Americký [protestantský teolog](#), představitel tzv. křesťanského realismu, [politický filozof](#) a [profesor](#) na Kolumbijské univerzitě v New Yorku.

⁴¹ Časopis vycházející měsíčně v letech 1946 až 1996. Cílem časopisu bylo použití logických experimentálních metod v oblasti myšlení a praxe, též udržení kritického přístupu při zavádění britských a amerických myšlenek a úvahy o tom, zda je lze použít pro analýzu a kritiku japonské společnosti.

západním imperialismem a kolonialismem v Asii, stejně jako vzestup Studené války a počátky nukleárního zbrojení.“ (Dower, 1999: 425).

Jak je z těchto příkladů zřejmé, Okupační správa více než o potlačení kritiky spojenců v mnoha případech usilovala především o potlačení kritických pohledů na roli a činnost USA. Takovýto systém cenzury byl nejenom matoucí, ale též potenciálně finančně likvidační. Šíření domněnek mezi autory tak postupně vedlo k až patologické autocenzuře. Takovou reakci na nejisté tvůrčí prostředí lze však označit za více než předpokladatelnou.

Pro Japonce bylo pod zavedenými restrikcemi mnohem složitější vyrovnat se zkázou, porážkou a smrtí způsobených válkou. Obzvláště zákaz šíření informací o následcích výbuchu atomových bomb v Hirošimě a Nagasaki znemožňoval jejich obětem obrátit se k sobě navzájem pro vzájemnou útěchu nebo sdělit druhým co nukleární válka znamená na lidské úrovni. Přesto postupem času cenzori umožnili větší volnost v publikování materiálů o válce.

5 Následky výbuchu atomových bomb

Japonští militaristé cenzurovali skutečný rozsah a míru destrukce způsobené dopadem atomových bomb na Hirošimu a Nagasaki již od počátku. Hlavními prostředky, skrze které usilovali o zamezení šíření paniky a ztráty válečného nadšení, byla prohlášení vydaná *Velitelstvím vzdušné obrany*.⁴²

V prvním z 8. srpna velitelství varovalo před nebezpečím spojeným s výbuchem a následnou tepelnou vlnou. Dále bylo doporučeno „ukrýt se v proti náletových bunkrech, minimalizovat odhalené části těla a též zdůrazněna nutnost uhasit veškeré ohně v kuchyni či kdekoliv jinde v době evakuace.“ (Hook, 1991: 15).

Druhé prohlášení, zveřejněné 9. srpna, doplnilo předchozí varování o doporučení „nosit rukavice, aby se zamezilo popálení rukou a též, pokud z nějakého důvodu nelze využít proti náletových krytů, zůstat ležet na zemi nebo využít stínu budovy s pevnou konstrukcí“. V tomto prohlášení militaristická vláda též usilovala o posílení důvěry v účinnost krytů při útoku atomovými bombami. Přesto však samotný útok byl po celou dobu označován jako „útok novým typem bomb“ (Hook, 1991: 15).

Třetí prohlášení bylo uskutečněno 11. srpna. Převážně se jednalo o doporučení založená na průzkumech provedených armádou a specialisty, kteří byli vysláni do zasažených měst. Obyvatelstvu tak byla sdělována doporučení jako „pozor na létající sklo při ukrývání se v železobetonových budovách“, „na popáleniny aplikujte olej“ a doporučeno nošení bílého oblečení, jelikož „bílá barva je efektivní při ochraně proti popáleninám.“

Japonská vláda se tak chystala na další možné útoky atomovými bombami. Kromě opatření proti případným dalším útokům též zdůrazňovala rozpor mezi vyhlášenými hodnotami nepřítele - „spravedlností a humanitou, a nespravedlností a nehumánností útoků“ (Hook, 1991: 16). Později vláda změnila svůj přístup a upustila od použití zkázy způsobené atomovými bombami k politickým účelům.

Poté co byla 19. srpna ukončena cenzura, se povědomí o významu použití atomových bomb značně rozšířilo. Kritika jejich použití byla v této době pronášena nejenom Japonci, ale též v zahraničí. Média, která využívala nově nabyté svobody, informovala o zkáze způsobené v zasažených městech a okolí především prostřednictvím svědectví těch, kteří výbuch přežili. Role médií v tomto období tak byla klíčová (Hook, 1991: 17). Před zavedením cenzury okupační správou byly v japonských médiích volně šířeny nejenom vědecké poznatky, ale též

⁴² Japonsky Bókú honbu (防空本部), anglicky Air Defense Headquarters.

fotografie zasažených měst. Dne 19. září však došlo k zavedení cenzury Okupační správou a šíření většiny informací tak bylo postupně potlačeno.

Mnohá svědectví přeživších těchto výbuchů, označovaných jako *hibakuša* (被爆者), doslovně znamenající „člověk zasažený výbuchem“,⁴³ byla sepsána již záhy po výbuchu. Avšak kvůli zavedeným restrikcím většina z nich nemohla být publikována až do ukončení cenzury roku 1949. Postupem času někteří z autorů získali povolení své dílo vydat, ale ve většině případů byla publikace zakázána, někdy i opakovaně. Pokud bylo dílo publikováno, stalo se tak většinou až poté, co byly odstraněny problematické pasáže.

V některých případech byly tyto části vyškrtávány z iniciativy nakladatelství, spíše než na popud CCD. Například *Město mrtvol* (Šikabane no mači, 屍の街), dílo Jóko Óty (大田洋子),⁴⁴ jež je názornou a strhující zповědí o zkušenostech s výbuchem atomové bomby, bylo při vydání v roce 1948 zkráceno o jednu celou kapitolu. Při prvním pokusu o jeho publikaci roku 1945 bylo nakladatelstvím *Čúó kóron* (中央公論)⁴⁵ vydání tohoto díla odmítnuto, a to z důvodu, že tato kapitola obsahovala citace vědeckých prací zabývajících se následky výbuchu atomových bomb. V původní podobě tak dílo bylo vydáno až v roce 1950 (Orban, 2007: 89).

Mnoho autorů se tak často při snaze o publikování svého díla, spíše než se zásahy ze strany CCD, potýkalo se zábrany ze strany nakladatelství, která se obávala, aby nepopudila SCAP, pokud by otisknula díla včetně informací jejichž šíření bylo nežádoucí. Je však sporné, zda obavy nakladatelství byly natolik oprávněné.

Roku 1947, poté co bylo v roce 1946 nejprve zamítnuto časopisem *Kindai bungaku* (近代文学),⁴⁶ bylo časopisem *Mita bungaku* (三田文学),⁴⁷ poté co editoři vyškrtli tři menší části, zveřejněno dílo Tamiki Hary (民喜原)⁴⁸ – *Letní květy* (Nacu no hana, 夏の花). Jeho pokračování *Z ruin* (Haikjo kara, 廢墟から) bylo vydáno téhož roku bez jakýkoliv zjevných zásahů ze strany CCD (Orban, 2007: 203). Toto dílo tak naznačuje, že v mnoha případech byl

⁴³ Hi 被 "zasažený" + baku 爆 "bomba" + ša 者.

⁴⁴ Jóko Óta (大田洋子, 18. listopadu 1906 - 10. prosince 1963). Spisovatelka pocházející z Hirošimy. Věnovala se publicistické činnosti v magazínech a později literárních časopisech. Ve 20. letech se též začala věnovat beletrii. Její nejvýznamnější tvorbou jsou díla zakládající se na její zkušenosti s výbuchem atomové bomby v Hirošimě.

⁴⁵ První číslo tohoto časopisu bylo vydáno již v lednu 1887 literární skupinou Hanseikai (反省会), působící na Univerzitě Rjúkoku. Vychází jednou měsíčně dodnes. Zaměřuje se na širokou škálu materiálů, včetně románů, především však na články na filozofická, ekonomická, politická, kulturní a sociální témata.

⁴⁶ Literární časopis, česky nazývaný Moderní literatura, vycházející od ledna roku 1946 do začátku 50. let. Jednalo se o hlavní uměleckou a ideovou platformu poválečné školy sengoha (戦後派).

⁴⁷ Literární časopis Univerzity Keiío, poprvé vydaný roku 1910. S několika přestávkami vychází dodnes. V době založení byl platformou zejména stoupenců estétské směru. Česky nazýván Literatura z Mity.

⁴⁸ Tamiki Hara (原民喜), narozen 15. listopadu 1905, úmrtí 13. března 1951. Spisovatel původem z Hirošimy, známý především tvorbou v žánru atomové literatury.

přístup nakladatelství až příliš obezřetný. Nabízí se tak možnost, přestože tato šance byla celkem malá, že kapitola, která byla editory *Čúó kóron* vyškrtána z *Města mrtvých*, mohla teoreticky být povolena k publikaci, kdyby bývala byla předložena cenzorům *CCD* ke schválení.

Role atomové literatury spočívala v tom, že psaní a čtení o této zkušenosti bylo pro mnohé způsobem využití terapeutických aspektů těchto děl k zotavení a znovu vybudování si smyslu pro osobní a sociální identitu. Zároveň však mnoho spisovatelů z řad přeživších pociťovalo frustraci vyplývající z nevyhnutelně totalizujících, depersonalizujících a redukčních účinků této tvorby. Někteří z ostatních autorů publikujících během okupace projevovali podobné pocity frustrace. Tento postoj je víc než pochopitelný v situaci, kdy nebylo možné odhadnout kdy, a pokud vůbec, skončí tato sociálně-politická situace znemožňující volně tvořit (Orban, 2007: 15).

Okamžitým zavedením cenzury a postupným rozšířením autocenzury mezi autory postupně došlo k úplnému útlumu v psaní o zkušenostech s výbuchem atomových bomb. Tento útlum trval až do konce roku 1948, do doby než v lednu 1949 byla povolena publikace díla *Zvony Nagasaki* (Nagasaki no Kane, 長崎の鐘), napsané Takaši Nagaiem (永井隆),⁴⁹ jehož vydání je považováno za bod zrodu žánru atomové literatury (genpaku bungaku, 原爆文学) (Dower, 1999: 414). Přesto alespoň po dobu jednoho roku od kapitulace, především v místních periodikách v oblasti Hirošimy, bylo mnoho ze spisovatelů stále schopno publikovat svou prózu a poezii v tomto žánru.

Zavedením tiskového kodexu, na jehož základě bylo šíření informací o atomových bombách potlačováno, bylo dosaženo efektivního potlačení nejenom šíření počtu, ale také kvality informací. To vedlo nejprve ke snížení a poté úplnému vymizení kritických článků. Přestože v tiskovém kodexu nebyl zahrnut žádný bod týkající se atomových bomb, bylo potlačování těchto informací jednoduše prováděno na základě zákazu publikování jakýkoliv informací, které by přímo či nepřímo mohly rušit veřejný pořádek (Hook, 1991: 21).

Tento bod tiskového kodexu byl uplatňován nejenom vůči médiím, ale také vůči literární tvorbě. Například dílo *Masako se nehroučí* (Masako taorezu, 雅子斃れず) napsané Masako Janagawou (柳川雅子), přeživší výbuchu v Nagasaki, a předložené cenzorům ke schválení v březnu 1947, bylo zamítnuto na základě obav, že by mohlo „rušit veřejný pořádek“ a že indikuje „že bombardování bylo zločinem proti lidskosti“ (Hook, 1991: 22). Toto dílo tak nebylo vydáno až do roku 1949.

⁴⁹ Takaši Nagai (永井隆, 3. února 1908 - 1. května 1951). Katolický lékař, specializující se na radiologii. Poté, co přežil výbuch atomové bomby v Nagasaki, se začal věnovat literární činnosti.

Tiskový kodex tedy hrál důležitou roli v potlačení kritiky a šíření nežádoucích informací. Snížení kvality informací v praxi znamenalo překrucování faktů, kdy americká vláda spolu s Okupační správou systematicky usilovala o potlačení informací o účincích ozáření na lidské tělo. Důvodem byl fakt, že použitím atomových bomb se USA dopustily porušení mezinárodních a lidských práv, a tudíž na zdůrazňování tohoto faktu byla americká vláda vysoce citlivá.

Japonští vědci začali shromažďovat data hned po výbuchu. Mnohá též získali účastí v *Komisi pro zkoumání vlivu dopadu atomových bomb v Japonsku*.⁵⁰ Avšak účelem návštěvy amerických vědců těchto dvou zasažených měst v srpnu až listopadu 1945, pod záštitou výše zmíněné komise, nebyla léčba osob zasažených následky výbuchu. Američtí vědci se zaměřovali pouze na zkoumání samotných následků výbuchu.

Některé poznatky byly prezentovány na ročním sympoziu Japonské asociace lékařských věd v dubnu 1947. Avšak vědecké práce, které byly napsány po zavedení cenzury, nemohly být zveřejněny až do jejího ukončení v lednu roku 1949. V tomto roce došlo ke změně politiky USA a Okupační správa tak na základě nových pokynů vydaných *Komisi pro jadernou energetiku*⁵¹ povolila zveřejnění těchto japonských vědeckých publikací. Toto povolení se však vztahovalo pouze na práce osob, které „nemají přístup k tajným technickým informacím a nespolupracovali s americkými občany, kteří měli přístup k těmto informacím a jejich spolupráce tyto informace nezahrnovala“ (Hook, 1991: 23).

Zákaz zveřejnění vědeckých poznatků především znesnadňoval práci lékařů ošetřujících pacienty, kteří byli vystaveni ozáření a samotnému výbuchu. Mnohé z následků radiace nebyly nikdy předtím spatřeny a pro většinu lékařů tak bez diskuze nad zjištěnými poznatky bylo nemožné pochopit, proč mnozí z pacientů tak "záhadně" umírali (Hook, 1991: 23). Především lékaři tak dychtili po možnosti publikovat své nálezy.

Aby zabránila obvinění USA, že použitím atomových bomb porušily mezinárodní a lidská práva, usilovala Okupační správa o nařknutí Japonců z propagandy. Prostředkem k dosažení tohoto cíle bylo využití vysoce postavených vojenských představitelů. Jejich prohlášení, ve kterých popírali, že ozáření a vystavení radiaci bylo příčinou smrti mnohých přeživších výbuchů atomových bomb, byly zveřejňovány v amerických médiích. William Laurence, "nukleární propagandista" Ministerstva války USA, věrně pronášel taková tvrzení

⁵⁰ Japonsky Nihon niokeru genši bakudan no eikjó ni kansuru ničibei gódó čósa (日本における原子爆弾の影響に関する日米合同調査), anglicky Joint Commission for the Investigation of the Effects of the Atomic Bomb in Japan.

⁵¹ Japonsky Genširjoku iinkai (原子力委員会), anglicky Atomic Energy Commission.

v *New York Times*, prohlašujíc, že obvinění vyslovená Japonci nejsou ničím jiným než "propagandou".“ (Hook, 1991: 24).

Takováto prohlášení byla účelovým krokem k vržení stínu na platnost informací založených na podkladech shromážděných japonskými vědci a lékaři. Potlačování informací o této stránce následků výbuchu atomových bomb bylo též snahou o skrytí jejich ignorace před zraky veřejnosti. Americká vláda proto po celou dobu okupace označovala tyto informace jako vojenské tajemství, aby co nejučinněji mohla zabránit jejich šíření (Shimazu, 2003: 110).

Problematickým pro americkou vládu, co se šíření těchto informací týče, byla především japonská média. Vyjádření brigádního generála Thomase Farrella,⁵² zástupce vedoucího projektu Manhattan a vedoucího Speciální inženýrské vyšetřovací skupiny okresu Manhattan,⁵³ ohledně jeho návštěvy Hirošimy dne 11 srpna a zveřejněné v *Asahi* (朝日新聞),⁵⁴ lze pokládat za jeden z klíčových důvodů proč musela americká vláda přistoupit k cenzuře těchto informací: „V podstatě jsem z různých fotografií pořízených ze vzduchu pochopil, že škody způsobené v Hirošimě jsou obrovské, ale poté co jsem sem přijel a zhodnotil situaci jsem došel ke zjištění, že škody jsou enormní a nepopsatelné. Myslím si, že něco tak hrozného by nemělo být nikdy znovu použito.“ (Hook, 1991: 20).

I v komentáři zveřejněném v *Asahi* 17 srpna poté, co Farrell navštívil i Nagasaki, opět vyjádřil své zhrození nad účinky atomových bomb: „Jelikož byly atomové bomby testovány v otevřené pláni vojenský personál, a dokonce ani vědci, kteří se přímo podíleli na jejich výrobě, nemohl vůbec předpokládat jaký dopad tyto bomby mohou mít na člověka a budovy.“ (Hook, 1991: 20). Farrell ještě předtím, než navštívil Hirošimu a Nagasaki popřel, že by následkem výbuchu došlo k šíření radiace.

V těchto vyjádřeních však nebyla tato stránka následků výbuchu ani slovem zmíněna. Se zavedením cenzury tak byla znemožněna publikace dalších takovýchto prohlášení, jež by šířily nežádoucí informace.

Popření následků ozáření bylo dále podpořeno zveřejněním vyjádření válečného reportéra *New York Times* – Williama Laurence,⁵⁵ který byl do Hirošimy vyslán jakožto vedoucí skupiny publicistů. Toto vyjádření bylo zveřejněno 13. září pod titulem *Žádná*

⁵² Thomas Farrell (3. prosince 1891 - 11. dubna 1967).

⁵³ Anglický deputy-chief of the Manhattan Project and chief of the Special Manhattan Engineering District Investigation Group.

⁵⁴ Deník vydávaný již od roku 1879, jehož forma se v průběhu času vyvíjela až do dnešní. Je považován za sympatizující s levicí.

⁵⁵ William Laurence (7. března 1888 - 19. května 1977). Laureát Pulitzerovy ceny, publicista vědeckých článků a oficiální historik projektu Manhattan.

radioaktivita v ruinách Hirošimy. Nijak však zde nebyly uvedeny výsledky šetření provedeného v Hirošimě. Namísto toho Laurence navázal na vyjádření Farrella a stejně jako on „kategoricky odmítl, že by atomové bomby produkovaly nebezpečnou a přetrvávající radioaktivitu v ruinách města.“ Laurence však opominul Farrellův záporný postoj k budoucímu použití atomových bomb (Hook, 1991: 21).

Je zde tak vidět zřejmý rozdíl v záběru zveřejňovaných informací v japonských a amerických médiích i v době, kdy ještě cenzura nebyla uvedena v platnost.

Okupační správa se při potlačování nežádoucích informací uchylovala i k dočasnému pozastavování činnosti periodik. V mnoha případech se k tomuto kroku uchýlila poté, co dané periodikum zveřejnilo obsah, ve kterém bylo upozorňováno na to, že použitím atomových bomb se USA dopustilo porušení mezinárodních a lidských práv.

Prvním bylo *Asahi*, jehož činnost byla pozastavena na čtyřicet osm hodin. Důvodem bylo zveřejnění článku napsaného Ičiró Hatojamou (鳩山 一郎),⁵⁶ který prohlásil že „použití atomových bomb bylo jak porušením mezinárodního práva, tak válečným zločinem.“ (Hook, 1991: 21) Další byla například zpravodajská agentura *Domei cúšinša* (同盟通信社),⁵⁷ které byla na dvacet osm hodin zakázána činnost kvůli obsahu, jež „by mohl rušit veřejný pořádek“. Jako například: „Japonsko mohlo vyhrát válku, ale kvůli atomové bombě, zbrani, které je příliš strašlivé čelit a kterou by použili pouze barbaři, ...“ (Hook, 1991: 22).

Mnohé z článků týkajících se atomových bomb, jež vyšly v USA, byly po ukončení cenzury otištěny i v Japonsku. V srpnu 1946 byl například v *The New Yorker* otištěn článek nazvaný *Hirošima* napsaný Johnem Herseyem.⁵⁸ Jednalo se o stručný popis zkušeností 6 přeživších výbuchu. Přestože článek zanechal na čtenáře silný dojem a jeho zveřejnění v USA bylo zmíněno v japonských médiích, jeho překlad nemohl být v Japonsku otištěn až do ukončení cenzury (Dower, 1999: 414).

Přestože v první polovině okupace bylo díky snížení počtu dostupných informací publikováno minimum článků kritické povahy, počet těch nekritických stoupl. Ve výsledku však popírání následků ozáření pouze nepřímo podpořilo nárůst kritiky atomových bomb, především jejich nehumánnosti.

⁵⁶ Ičiró Hatojama (鳩山 一郎, 1. ledna 1883 - 7. března 1959). Japonský politik, který v letech 1954 až 1956 zastával post premiéra. Tím se měl stát již v roce 1946, ale pro podezření z kolaborace s militaristickým režimem ve 30. a 40. letech mu SCAP na 5 let zakázal jakoukoli politickou činnost.

⁵⁷ Oficiální císařská zpravodajská agentura. Během roku 1945 byla okupační správou rozdělena na Kjódó cúšinša (共同通信社) a Kabušiki gaiša džidži cúšinša (株式会社時事通信社), jež fungují dodnes.

⁵⁸ John Hersey (17. června 1914 - 24. března 1993). Americký spisovatel a žurnalista, jeden z průkopníků žánru tzv. nového žurnalisumu.

	7. 8. 1945 – 18. 9. 1945	21. 9. 1945 – 6. 8. 1946
Úvodníky	8	3
Zahraniční zpravodajství	30	66
Domácí zprávy	77	30
Celkem	115	99

I přes to, že byly zavedeny restriktce, tak nedošlo k úplnému potlačení veškeré tvorby na toto téma. Kvůli opětovnému zamítání publikace se však mnoho autorů rozhodlo raději nepředložit svou tvorbu cenzorům ke schválení.

Po ukončení okupace došlo k zrušení zákazu zveřejňování vědeckých poznatků, kdy tak mohly být zveřejněny též fotografie a video záznamy. Přesto pouze materiály jako literární tvorba, které popisovaly osobní zkušenost s výbuchem a následky atomových bomb, mohly dostatečně uspokojit hlubokou zvědavost většiny Japonců (Orban, 2007: 203). Důvodem, proč široká veřejnost příliš nejevila zájem o vědecké publikace, se zdá být jejich odbornost, jež mnohým s největší pravděpodobností znemožňovala úplné pochopení jejich obsahu.

6 Školství

Japonská vláda se po kapitulaci sama chopila iniciativy a ještě předtím, než došlo k zformování SCAPu, přistoupila k demilitarizaci školství. Podnětem, který vedl japonskou vládu k tomuto kroku, bylo přijetí Postupimské deklarace. Jeden z jejích bodů obsahoval následující nařízení: „Japonská vláda musí odstranit všechny překážky, které brání obnově a posílení demokratických tendencí mezi obyvateli Japonska. Musí být zavedena svoboda projevu, vyznání a myšlení, stejně jako musí být dodržována základní lidská práva.“ (Postupimská deklarace, 26. července 1945). Japonská vláda si tak uvědomovala závaznost vyplývající z přijetí této deklarace.

Nejprve tak 15. září japonská vláda uveřejnila dokument nazvaný *Nástin vzdělávání v rámci budování nového Japonska*⁵⁹, ve kterém zdůraznila důležitost „zachování kokutai (国体),⁶⁰ odstranění militaristických idejí, vybudování mírumilovného národa a nutnost odstranit problematické fráze z učebnic“ (Thakur, 1995: 265). K uvedení v praxi přistoupila 20. září zveřejněním dokumentu *O nakládání s učebnicemi v souladu s poválečnou situací*,⁶¹ v němž nařídila cenzuru „všech učebních materiálů, které nejsou vhodné s ohledem na vyhlášení konce války, a to včetně frází, které zdůrazňují národní obranu a vyzbrojování, podporují válečného ducha nebo poškozují mezinárodní reputaci Japonska.“ (Dower, 1999: 265).

Význam demokratizace školství byl též objasněn v dokumentu *Nové vzdělávací pokyny*⁶² vydaného v květnu 1946 Ministerstvem školství. Cílem dokumentu bylo prosazení snah o „příspěvek k vytvoření demokratické a mírumilovné kultury“. Za tímto účelem bylo nezbytné vyvinout „autonomní a kooperativní přístup mezi samotnými pedagogy“. V tomto duchu byli učitelé a ředitelé škol vyzváni, aby se hlouběji zamysleli nad nedostatky společnosti, které vedly k válce a přivedly Japonsko do současného politováníhodného stavu.“ (Dower, 1999: 248).

⁵⁹ Japonsky Šin nihon kensecu no kjóiku hóšin (新日本建設の教育方針), anglicky Outline of Education for Construction of New Japan.

⁶⁰ Kokutai (国体) je japonský koncept, který lze přeložit jako „státní pospolitost“. Jedná se o ideu naprosté jedinečnosti japonské národní pospolitosti, jejíž osu tvoří císařský rod.

⁶¹ Japonsky Šusen ni tomonau kjókajotošo toriacukaikata ni kansuru ken (終戦に伴う教科用図書取扱方に関する件), anglicky Concerning Handling of Textbooks in Accordance with the Post War Situation.

⁶² Japonsky Šin kjóiku šidó (新教育指導).

Hlavními prostředky použitými k demokratizaci školství se tak stala anulace válečných zákonů, a především zavedení cenzury učebnic. Nežádoucí části textu byly zpravidla ručně začerňovány inkoustem samotnými studenty, a to pod vedením jejich vyučujících. Jednalo se o veškeré pasáže, které byly militaristické, nacionalistické nebo v nějakém směru nedemokratické. Cenzuře byly podrobeny též fotografie válečných lodí či tanků. Tento krok byl uveden v praxi již 26. srpna 1945 a měl být pouze dočasným řešením do doby, než budou vytvořeny nové učebnice. Ministerstvo školství též usilovalo o co nejrychlejší vydání nových učebnic, které by odpovídali nastalé situaci. Vláda doufala, že budou vytvořeny, než začne další školní rok.

Po zavedení těchto prvotních opatřeních *Národní vzdělávací rada začala zvažovat provedení rozsáhlé reformy celého vzdělávacího systému a studijních osnov*. Výsledkem tak bylo zavedení vzdělávacího systému dle amerického modelu, kdy dosavadní specializované střední školy se nově staly vyššími odbornými školami a prefekturní univerzity byly převedeny na americký model státních univerzit (Jansen, 2000: 680).

Nutnost provést reformu vzdělávacího systému byla shledána i Okupační správou poté, co v březnu 1946 provedla v Japonsku šetření *Vzdělávací mise Spojených států*. Mise vedená Georgem D. Stoddardem,⁶³ a skládající se z 26 amerických expertů v oblasti vzdělávání, byla do Japonska vyslána americkou vládou na výslovnou žádost Okupační správy. Ta sama v průběhu podzimu 1945 až jara 1946 provedla šetření jehož výsledky v únoru 1946 poskytla Misi jakožto podkladový materiál.

Dle zjištění Mise bylo nutné liberalizovat učební plány přípravných škol (kótó gakkó, 高等学校), které předcházeli univerzitám a specializovaným vysokým školám (senmon gakkó, 専門学校), aby se vysokoškolské vzdělání mohlo stát dostupnějším. Též bylo považováno za podstatné, aby obory na vysokých specializovaných školách byly zakončeny studiem širšího kulturního a sociálního významu, než tomu bylo do té doby. Byla zřejmá potřeba zřídit více jak specializovaných, tak standartních, vysokých škol. Mezi jinými byla též misí zdůrazněna důležitost ustanovení větší ekonomické a akademické svobody jednotlivých fakult.⁶⁴

Okupační správa vzápětí po svém zřízení na několik měsíců zrušila výuku některých předmětů. Jednalo se o hodiny historie, zeměpisu a etiky,⁶⁵ které byly považovány za nejvíce nacionalistické. Spolu s těmito předměty byly 31. prosince zakázány i učebnice používané

⁶³ George Dinsmore Stoddard (8. října 1897 - 28. prosince 1981). V průběhu své kariéry zastával pozici ředitele na několika amerických univerzitách-Univerzitě v Illinois a Newyorské univerzitě, které byl též kancléřem, stejně tak na Univerzitě na Long Islandu.

⁶⁴ https://www.mext.go.jp/b_menu/hakusho/html/others/detail/1317419.htm

⁶⁵ Japonsky šúšin (終身).

k jejich výuce. Školám též bylo nařízeno jejich odevzdání, aby mohly být následovně zlikvidovány (Thakur, 1995: 266). Přestože výuka umění nebyla zrušena, její učební materiály byly striktně zakázány a nebyly nahrazeny novými až do roku 1951.

Kromě zrušení části výuky byly též všichni učitelé, kteří podporovali militarismus, vyloučeni ze škol (Orban, 2007: 43). Celkem tak bylo vyšetřováno na 1712 osob spadajících pod Ministerstvo školství, včetně učitelů a profesorů, kdy 52 z nich bylo poté propuštěno (Quigley, 1947: 301).

Přestože pro většinu učitelů byla porážka značně traumatizující bylo školství sektorem, které na snahy o přebudování Japonska reagovalo s největším zápalem.

CI&E, které bylo pověřeno provést reformu školství, následně navázalo na systém cenzury učebnic zavedený Japonskou vládou a pokračovalo v něm až do té doby, než byly dostupné učebnice nové. Vzhledem k enormnímu množství problematických pasáží však *CI&E* shledalo systém začerňování jako velmi nepraktický a z tohoto důvodu jej nedoporučovala a následně přistoupila k úplnému zákazu používání těchto učebnic.

Od té chvíle byly veškeré vzdělávací materiály podstoupeny kontrole, aby na základě nařízení vydaného Herbertem Wunderlichem,⁶⁶ vedoucím projektu demokratizace vzdělávání, ty části jejichž účelem byla propagace militaristických nebo ultranacionalistických myšlenek byly eliminovány (Orban, 2007: 43).

Za ultranacionalistické byly považovány všechny „doktríny propagující expanzi Japonska, rasovou a národnostní nadřazenost Japonců, loajalitu a poslušnost vůči císaři a hlásající jeho božský původ“. Mezi militaristické bylo řazeno „oslavování války jakožto hrdinské a přijatelné řešení sporů mezi zeměmi, oslavování zásluh válečných hrdinů a jejich idealizace, vyzdvihování vojenské služby jako nejvyšší vlastenecké povinnosti a označování smrti, jež byla považována Japonci za projev nepopíratelné loajality vůči císaři, jako největší cti (Thakur, 1995: 266).

Počátkem roku 1946 byla *CI&E* a též japonskými pedagogy započata tvorba nových učebních materiálů. Za tímto účelem *SCAP* spolu s *CI&E* předložil Ministerstvu školství zprávu již výše zmíněné *Vzdělávací mise* nazvanou *První vzdělávací mise Spojených států*⁶⁷ a zveřejněnou 7. dubna 1946.

Přestože *SCAP* a *CI&E* zamýšleli, aby tento dokument byl použit pouze jako soupis doporučení, jimiž se Japonská vláda měla řídit při tvorbě nových učebnic, Ministerstvo školství s ním nakládalo jako s nařízeními vydaných *SCAPem*. „Report obecně potvrzoval existenci

⁶⁶ Narozen 9. května 1906, úmrtí 2002.

⁶⁷ Anglicky First United States Education Mission.

zásahů do obsahu učebnic zavedených *SCAPem* a představoval nové osnovy a učebnice pro demokratickou výuku. Příprava a publikace učebnic měla být prováděna formou veřejných zakázek a texty měly být vybírány komisí složenou z učitelů dané oblasti.“ (Thakur, 1995: 267).

V prosinci 1945 ustanovilo Ministerstvo školství *Výbor pro historii*⁶⁸ skládající se z historiků, kteří měli asistovat *CI&E* při tvorbě nových učebních materiálů (Thakur, 1995: 267).

Již předtím však *CI&E* při analýze učebnic využívalo asistence několika rodilých mluvčí japonštiny, například profesory Tokijské univerzity Tokiomi Kaiga (海後宗臣), výrazné osobnosti v oblasti historie vzdělávání, který spolu se studenty univerzity vytvořil pro potřeby *CI&E* kartotéku obsahující informace o militarismu a ultranacionalismu. Dále například Kišimoto Hideo,⁶⁹ doktor filozofie, jež vystudoval na Harvardu, byl *CI&E* nápomocen v oblasti filozofie a náboženství včetně šintoismu (Thakur, 1995: 265).

První nové učebnice byly v Japonsku vydány již na jaře a podzimu roku 1946, avšak jejich použití k výuce bylo pouze dočasné. Některé z nových učebnic se zakládaly kromě nových též na předválečných materiálech. Přesto se oproti předválečným či válečným učebnicím lišily v periodizaci, historiografii a metodologii. Hlavní požadavky, jež *CI&E* kladla na obsah nových učebnic, zněly následovně: „Každé historické období by mělo obsahovat specifické vládcy, význačné politické události jak na úrovni císařství, tak mimo ni, popis ekonomiky, vzdělávání, náboženství, umění a života běžného lidu.“ (Thakur, 1995: 269).

Obsahově tak v učebnicích historie došlo ke změnám například v systému chronologie vládců. Ta se nově nezakládala na mytologii, ale pouze na historických datech. Další změnou bylo nahrazení životopisné periodizace periodizací založenou na sociálním, ekonomickém a politickém vývoji japonské společnosti. I přes to někteří autoři stále v učebnicích označovali *Kodžiki* (古事記) a *Nihonšoki* (日本書紀) za nejstarší historické záznamy. Božstva Izanagi a Izanami tak byla nadále popisována jako stvořitelé Japonska a předci císařského rodu.

Takeši Tojoda (豊田武),⁷⁰ specialista v oblasti historie středověkého obchodu a jeden z prvních, kdo byl v říjnu 1945 Ministerstvem školství ustanoven členem skupiny autorů pracujících na tvorbě nových učebních materiálů, byl *CI&E* pověřen vytvořením učebnic historie pro základní školy a nižší stupeň středních škol.

⁶⁸ Rekiši senmon iinkai, 歴史専門委員会. Mezi jejími 10 členy byl například i Wacudži Tecuro (和辻哲郎) (1889-1960), kulturní historik v té době působící na Tokijské Univerzitě.

⁶⁹ Kišimoto Hideo (岸本英夫, 27. června 1903 - 25. ledna 1964).

⁷⁰ Takeši Tojoda (豊田武, 9. března 1910 - 29. března 1980).

V březnu roku 1946 dokončil dočasnou učebnici historie pro základní školy *Zantei šótóka kokuši* (暫定初等科国史).⁷¹ Tato učebnice se však dočkala značné kritiky ze strany *Výboru pro historii*. Výbor se kromě nutnosti potlačení militaristických a ultranacionalistických ideologií shodnul také na tom, že historie a mytologie by měly být zcela odděleny. Tento názor se též shodoval s postojem *CI&E*, což vedlo ke sporu Tojody s Josephem C. Trainorem,⁷² novým vedoucím projektu demokratizace vzdělávání, a Tojoda tak byl přeřazen na pozici nezahrnující tvorbu učebnic (Thakur, 1995: 268).

SCAP však později částečně převedl otázku výběru autorů na japonské ministerstvo školství, kterému skrze *Vzdělávací divizi SCAPu* bylo nařízeno vybrat autory pro tvorbu učebnic základních a nižšího stupně středních škol. Autoři byly vybíráni na základě kvalifikací nastíněných Trainorem, a Hideo Kišimotem.

Kandidát musel být obyvatelem Tokia, ženatý, alespoň s jedním dítětem studujícím na základní škole, zaměstnaný v Historiografickém ústavu nebo vyučující na Tokijské univerzitě. Potencionální kandidáti byli nejprve vybráni ministerstvem školství a poté schvalováni *CI&E* (Thakur, 1995: 269). Zavedení těchto podmínek bylo reakcí na výše zmíněný incident s Tojodou a též součástí snah Trainora o pokračování v tvorbě nových učebnic historie.

Dne 15. května 1946 tak spolu s Kišimotem a Džiró Arimicuem (有光次郎)⁷³ založil speciální skupinový projekt jehož cílem bylo konečné vyřazení mytologie z učebnic historie (Thakur, 1995: 268).

Nové učebnice byly však ve většině případů *SCAPem* dobře přijaty. Přesto se nevyhnuly silné kritice na mezinárodní úrovni. Zvláště *Spojenecká komise pro Japonsko*⁷⁴ považovala provedené reformy za nedostatečné (Thakur, 1995: 267). Autoři se tak při tvorbě nových učebnic nepotýkali pouze s kritikou ze strany *CI&E*, ale i jak na domácí půdě, tak v zahraničí. Na domácí půdě byli největšími kritiky marxističtí historici.

Například učebnice *Kuni no ajumi*, jež se stala prototypem, který ovlivnil podobu poválečných učebnic, byla Kijoši Inouem (井上清)⁷⁵ označena za příliš se zakládající na

⁷¹ Anglicky Stop-gap History Textbook for Elementary School, vol. 1.

⁷² Joseph C. Trainor. V letech 1946 až 1947 byl zaměstnancem Vzdělávací divize. Od července 1949 do doby než americké orgány v roce 1952 opustily Japonsko byl jejím vedoucím.

⁷³ Džiró Arimicu (有光次郎, 15. prosince 1903 - 22. února 1995). Od roku 1941 zastával různé pozice napříč Ministerstvem školství, vědy a kultury. Od října 1945 zastával funkci vedoucího Oddělení učebnic a roku 1947 převzal úřad zástupce ministra.

⁷⁴ Anglicky Allied Council for Japan, zkráceně ACJ. Komise založená v únoru 1946 v Tokiu za účelem poskytování konzultací a poradenství v otázce provádění podmínek kapitulace, okupace a kontroly Japonska.

⁷⁵ Kijoši Inoue (井上清, 19. prosince 1913 - 23. listopadu 2001). Akademik, historik, autor a profesor na Kjótské univerzitě. Považována za specialistu v oblasti moderní historie. Byl také znám jako progresivní a marxistický historik.

císařské instituci a též za ignorující život prostého obyvatelstva. Přesto vlivná levicová organizace *Asociace demokratických vědců*⁷⁶ chválila nové učebnice pro jejich značný potenciál změnit formu vzdělávání v oblasti historie. Zároveň je však kritizovala pro zkreslování historických faktů, jehož účelem bylo pokračování v užívání interpretace historie zaměřené na císařský systém (Thakur, 1995: 271). V porovnání s tím většina japonských novin a akademických periodik reagovala na vydání *Kuni no ajumi* pozitivně.

Kuni no Ajumi byla vydána ministerstvem školství 5. září 1946 jakožto učebnice pro základní školy. Přestože se původně jednalo o dočasný učební materiál, nebylo její používání ukončeno k 20. lednu roku 1947, jako tomu bylo v případě ostatních prozatímních učebních materiálů. I přes zavedení nových osnov a upravení školního systému na jaře roku 1947, kdy začaly být používány nové a tentokrát stálé učební materiály, byla *Kuni no ajumi* používána až do roku 1949.

V roce 1948 byla provedena zásadní změna v systému učebnic, kdy došlo k nahrazení systému certifikovaných učebnic systémem celostátních učebnic. Přestože *SCAP* od počátku okupace usiloval o decentralizaci celostátního systému nařídil 26. února 1947 Ministerstvu školství skrze *Vzdělávací divizi* připravit plán pro vytvoření celostátního systému, a to do května téhož roku. *Výbor pro historii* tak měl připravit návrh tohoto systému ve spolupráci s *CI&E* (Thakur, 1995: 271).

Výbor pro historii byl na jaře roku 1948 přejmenován na *Výbor pro kontrolu učebnic*.⁷⁷ *CI&E* tak skrze tento výbor udělila Ministerstvu školství dočasnou pravomoc udělovat certifikaci. Důvodem, jež *CI&E* k tomuto rozhodnutí vedl, byla skutečnost, že v prefekturách stále nebyly zformovány lokální výbory a *CI&E* tudíž potřebovala pomoc ministerstva k vykonávání této činnosti. S nástupem studené války *CI&E* na Ministerstvu školství záviselo čím dál více a postupně byla cenzura učebnic přesunuta čistě do jeho pravomocí. Stalo se tak do léta roku 1950, kdy *CI&E* ukončila veškeré své cenzurní aktivity.

Systém certifikace s několika úpravami funguje v Japonsku dodnes (Thakur, 1995: 272). V praxi systém umožňuje komukoliv napsat či vydat učebnice, ale pouze ty, jež obdržely certifikaci mohou být použity ke školní výuce.

Reformy zavedené okupační správou značně ovlivnily směr, jakým se dále vyvíjela podoba historických textů v Japonsku. Došlo ke změně nejenom obsahu učebních materiálů, ale též byl ovlivněn přístup k interpretaci historie. Přestože byl vliv okupační správy v této

⁷⁶ Japonsky Minšūšugi kagakuša kjókai (民主主義科学者協会).

⁷⁷ Japonsky Kjókašo tošo čósakai (教科書図書調査会), anglicky Textbook Authorization Research Committee.

oblasti značný jeho míra se liší od autora k autorovi, kdy záleží na osobním úhlu pohledu na historii a předmětu autorova studia.

CI&E se díky svým cenzurním zásahům zasadilo o oddělení historických faktů od mytologie. Přesto je mytologie v určité míře součástí osnov učebnic historie dodnes. Tyto zásahy však měly negativní dopad na přístup japonské veřejnosti k vlastní minulosti. Například japonská vláda umožnila zahrnout zvěrstva spáchaná za války japonskými vojáky v Nankingu do osnov středoškolských učebnic historie až pod tlakem za války Japonskem kolonizovaných zemí, a to s určitými restrikcemi (Thakur, 1995: 277).

Japonsko tak po okupaci přistoupilo k uplatňování restrikcí vůči uvádění mnohých historických událostí a zaměřilo se na zdůrazňování demokratizace jež následovala po válce.

7 Vývoj podoby cenzury během okupace

V průběhu okupace se měnila podoba cenzury, a to nejenom po praktické stránce, kdy došlo ke změně systému, ale též byl změněn její hlavní účel. Jak zmíněno již výše původní cíl cenzury - omezení šíření militaristických a ultranacionalistických myšlenek, byl v průběhu okupace nejen doplněn o cenzuru mnoha dalších témat, ale především byl v reakci na politickou situaci nahrazen snahami o zamezení šíření komunismu.

7.1 Změna systému

Pro cenzuru byl zásadním rok 1947. Tehdy došlo nejen k uvolnění restrikcí, ale též ke změně samotného systému cenzury. K té došlo na popud Ministerstva zahraničí Spojených států, které podobu cenzury kritizovalo z důvodu, že cenzura prováděná Okupační správou navazovala na tradici japonského autoritářství z doby války (Dower, 1999: 432).

Okupační správa tak byla nucena uvolnit systém cenzury. Během tohoto roku tak došlo k přechodu od dosavadního systému cenzury zavedeného na podzim roku 1945, kdy kontrola byla prováděna před vydáním, k systému kontroly až po publikaci.

Jednou z prvních oblastí, jež byla převedena pod nový systém kontroly bylo divadlo. Od přibližně poloviny roku 1947 došlo k přesunu všech tradičních forem - počínaje *bunraku* (文楽) v květnu, následováno *kabuki* (歌舞伎) v červnu a nakonec *nó* (能) v září. Některé z divadelních her se však návratu na jeviště dočkaly až o něco později. Například *Čúšingura* (忠臣蔵), klasické drama o 47 samurajích z žánru *kabuki*, mohlo být opět uvedeno až v listopadu téhož roku (Dower, 1999: 432).

Většina médií byla převedena pod po-publikační kontrolu mezi srpnem až listopadem roku 1947. Nejprve od srpna nebylo potřeba předkládat scénáře rádiových pořadů ke kontrole před jejich odvysíláním. Poté byla v říjnu převedena na nový systém většina knižních vydavatelství. Pouze 14 z nich bylo ponecháno pod původním systémem cenzury až do září roku 1948 (Dower, 1999: 432).

Knižní vydavatelství však nebyla jediným odvětvím, ve kterém byly některé ze subjektů ponechány pod původní formou cenzury. Dvacet osm periodik bylo kontrolováno před jejich

publikací ještě dva měsíce poté, co došlo k přesunu posledních čtrnácti knižních vydavatelství pod nový systém. Pouze dvě z těchto periodik byla ultranacionalistická, zbytek se řadil mezi progresivní a levicově zaměřená. Mezi nejznámější levicová periodika, která byla takto ponechána pod původním systémem kontroly patří například *Čúó kóron*, *Kaizó*, *Sekai*, *Sekai Keizai Hjóron* (世界經濟評) a *Sekai no Ugoki* (世界の動き) (Dower, 1999: 435).

Všechna ostatní periodika byla přesunuta již v prosinci 1947 a o měsíc dříve též gramofonové nahrávky. Většina hlavních deníků a zpravodajských agentur byla však osvobozena od před publikační kontroly až koncem července 1948.

Značný počet cenzorů jejichž přístup k cenzuře byl považován za poněkud liberální opustili v tomto roce *GHQ* a byli nahrazeni cenzory, jejichž přístup byl značně konzervativní. Oproti zamýšlenému uvolnění tak ironicky došlo k zpřísnění cenzury, jelikož nyní byly materiály kontrolovány s větší pečlivostí. Došlo též k větší nahodilosti, s jakou byla jejich publikace povolována (Dower, 1999: 432).

Tato změna se projevila též v postupném prohlubování autocenzury mezi autory, nakladateli apod. Jelikož za situace, kdy byl přístup cenzorů více striktní než kdykoliv předtím a ke kontrole docházelo až po publikaci, bylo též riziko finanční ztráty mnohem vyšší, a to především pro média.

Periodika *Sekai keizai hjóron* a *Sekai* jsou ukázkovými příklady změny v záběru cenzurovaných materiálů, kdy se v této době hlavním cílem cenzury stalo spíše levicové než pravicové myšlení. *Sekai keizai hjóron* byl cenzory kritizován, jelikož se podle nich zaměřoval na „ukazování "defektů" kapitalistického systému a předpovídal pravděpodobný triumf Sovětského socialismu“. *Sekai*, přestože byl „co se domácího dění týče považován za mírný, byl shledán problematickým pro převzetí komunistické politiky vyznačující se kritikou USA, Velké Británie a kapitalismu“ (Dower, 1999: 435).

Dower tuto změnu v politice a systému cenzury okomentoval následovně: „Ve skutečnosti samotný proces odklonu od počátečního systému před publikační cenzury zahrnoval výslovnou stigmatizaci levice jako nového nepřítele demokracie.“ (Dower, 1999: 435).

V roce 1947 tak byla změněna nejenom praktická forma cenzury, jež byla v platnosti až do roku 1949, ale došlo i ke změně kursu politiky Okupační správy. Uvolňující se cenzura, přestože její uvolňování probíhalo jakožto součást nové Okupační politiky, představovala pro americkou vládu značné dilema. Americká vláda se především obávala, že následkem jejího uvolnění dojde ke zvýšení kritiky ze strany příznivců levicového smýšlení.

7.2 Opačný kurs a rudé čistky

Politika Okupační správy je po roce 1947 spojována především s ožíváním japonské ekonomiky a ostražitostí vůči komunistickým aktivitám v Japonsku, která následně vyústila v tzv. "opačný kurs". Ten tak charakterizuje období druhé poloviny okupace a byl výsledkem několika faktorů.

V roce 1947 byly SSSR a komunismus vnímány jakožto hrozba pro americkou ekonomickou dominanci (Orban, 2007: 49). Gorge Keenan⁷⁸ z Ministerstva zahraničí „varoval prezidenta Trumana, že japonská nekontrolovatelná inflace, a jinak naprosto stagnující ekonomika, jsou nebezpečné nejen ekonomicky, ale i politicky“ (Orban, 2007: 49). Japonsko jehož ekonomika se stále vzpamatovávala z války, tak bylo považováno za nebezpečně živnou půdu pro šíření sympatií vůči komunismu.

Tajemník Oddělení armády Spojených států⁷⁹ Kenneth Royall⁸⁰ v roce 1948 prohlásil: "Je jasné, že Japonsko se nemůže jako národ obchodníků, řemeslníků a drobných výrobců rukodělných předmětů samo podporovat víc, než by mohlo jako zemědělský národ." (Jansen, 2000: 694). Zvýšené obavy ohledně japonské stability a soběstačnosti vedly k ukončení programu ekonomické dekoncentrace ještě předtím, než jeho cíle byly naplněny.

Kromě toho Čínská nacionalistická vláda začala vykazovat známky slábnutí v boji proti komunistům. Tato situace naprosto vybočovala z představ americké vlády o „oslabeném Japonsku v Asii s "demokratickou" a kapitalistickou Čínou.“ (Orban, 2007: 50). V roce 1949 se obavy americké vlády naplnily poté, co se čínští nacionalisté stáhli na Taiwan a Čína se následně stala čistě komunistickou zemí. Navíc k tomu se komunismus šířil též na Korejském poloostrově.

⁷⁸ George Frost Keenan (16. února 1904 - 17. března 2005). Americký diplomat a historik, zaměřující se na vztahy mezi USA a SSSR. Byl významnou autoritou v oblasti Studené války. V letech 1938 až 1939 působil na americkém velvyslanectví v tehdejším Československu. Mezi dubnem 1947 a prosincem 1948 zastával pozici ministra zahraničí USA. Na konci roku 1951 byl jmenován vyslancem v SSSR. V pozici setrval pouze do září následujícího roku. Poté co během tiskové konference přirovnal podmínky velvyslanecké rezidence s těmi, se kterými se setkal v Berlíně v rámci své internace po vstupu USA do války, byl prohlášen za nežádoucí osobu a byl mu zakázán vstup do země.

⁷⁹ Anglicky United States Department of the Army.

⁸⁰ Kenneth Claiborne Royall (24. červenc 1894 - 25. května 1971). V letech 1945 až 1947 zastával pozici zástupce Ministra války a následně byl jmenován ministrem. O dva měsíce později bylo Ministerstvo války zrušeno a Royall se tak namísto toho stal prvním tajemníkem nově založeného Oddělení armády, jedné ze sekcí Ministerstva obrany. Ve funkci setrval do roku 1949, kdy byl donucen odejít do penze poté co opakovaně odmítl ukončit segregaci v armádě.

Americká vláda tak byla nucena přehodnotit svůj přístup k Japonsku. To se nyní zdálo být vhodným kandidátem na vojensky a ekonomicky silného spojence v Asii, který byl potřeba čím dál více. Následně byl *SCAP* seznámen s touto novou vizí, načež započal tzv. opačný kurs – obrát v politice Okupační správy vůči Japonsku, kdy byly započaty především snahy o podporu růstu japonské ekonomiky.

Představa o znovuvybrojení Japonska vzbuzovala mnoho obav, především pokud by se poté přiklonilo ke komunismu. Kromě zlepšení ekonomické situace tak klíčovým krokem, jež bylo nutné provést předtím, než se Japonsko mohlo stát vojensky schopným spojencem, bylo zamezení šíření komunismu. Na počátku roku 1949 tak Okupační správa spolu s Japonskou vládou provedla tzv. Rudou čistku. Ta zahrnovala úzkou spolupráci mezi okupačními úředníky, konzervativními politiky, vládními byrokraty a firemními manažery (Dower, 1999: 272). Zpočátku ji *GHQ* označovalo jako „puč buřičů“ a termín „rudá čistka“ se rozšířil až později (reddo pádži, レッドパージ).

Mezitím, co byly změny zavedené v rámci opačného kurzu uváděny v praxi, se začal mezi levicovými příznivci v politických a univerzitních kruzích, a též mezi dělnictvem, hojně diskutovat fakt, že začal být kladen větší důraz na produkci než na spotřebu, a že opačný kurs zavedený Okupační správou změnil povahu americké politiky vůči Japonsku (Jansen, 2000: 695). Postupně se tak začala ozývat kritika opatření zavedených *SCAPem* v rámci podpory japonské ekonomiky.

Změna politiky se setkala i s nelibostí z řad zaměstnanců *GHQ*. Několik jeho předních vedoucích činitelů dokonce rezignovalo. Ti byli následně nahrazeni osobami, které se změnami zavedených Okupační správou a novou politikou sympatizovali.

V reakci na narůstající radikalizaci krajně levicového dělnictva bylo v roce 1948 veškerým státním zaměstnancům odebráno právo stávkování a současně okupační úřady začaly mimo rámec odborů usilovně podporovat antikomunistické „demokratizační“ hnutí (mindó, 民動) (Dower, 1999: 272). V této době byli zároveň propuštěni někteří váleční zločinci a příznivcům ultranacionalismu, kterým po válce byla zakázána činnost ve veřejném sektoru, byl povolen návrat.

Vláda, a brzy též *GHQ*, obvinila dělnictvo a levici z vážného narušování hospodářské obnovy. Odbory hojně využívaly právo na stávkování, kdy populární taktikou byla dvacetihodinová demonstrační stávka (Dower, 1999: 258). Přesto požadavky dělnictva byly téměř vždy přiměřené, kdy usilovali především o dosažení mezd, které by zajistily dostatečné finanční zabezpečení.

Na konci roku 1945 čítaly odbory na 380 000 členů a o měsíc později se tento počet zvýšil o celý milión. Během jednoho roku se jejich počet zvednul na 5 600 000 a v polovině roku 1948 dosahoval dokonce 6 700 000 (Dower, 1999: 257).

Důvodem, proč se počet členů odborů tak rychle zvyšoval, spočíval v systému z období války, kdy byli pracovníci organizováni na úrovni podniku a průmyslu, a především na národní úrovni jakožto součásti mobilizace. Po válce tato organizovanost následně posloužila vzniku odborů, značně podporovaných obnovenou komunistickou stranou⁸¹.

Od počátku legalizace komunismu se socialisté a komunisté aktivně podíleli na politické scéně. Po volbách v roce 1949 zastoupení komunistů v parlamentu dosahovalo dokonce 10 %. Avšak představitelé komunistické strany, stejně jako za války, byly brzy odstraněni z politické scény (Jansen, 2000: 699).

CCD začalo již koncem roku 1946 připravovat detailní interní průzkum ohledně vlivu SSSR a levice v Japonských médiích a též o vývoji komunismu v Japonsku. *CCD* očividně neshledalo vliv SSSR a rozšířenost komunismu příliš vysokými, jelikož až do poloviny roku 1947, kdy byla levicová propaganda přidána na seznam nežádoucích témat, nebyly podniknuty žádná opatření. K zavedení opatření došlo až poté, co se rapidně začal zvyšovat počet členů Komunistické strany. Oproti roku 1945, kdy byl jejich počet pouhý jeden tisíc, se v roce 1947 jednalo již o 70 000 členů (Duke, 1973: 87).

Následujícího roku Okupační správa podnikla další krok za účelem zjištění výše infiltrace médií příznivci komunismu. Dne 30. dubna bylo *PPB* nařízeno zajistit 100 % dohled nad komunistickými médii, kdy toto nařízení mělo sloužit převážně pro účely zpravodajských služeb, spíše než za účelem zavedení přímé kontroly.

Na základě zjištěných informací vydalo *CCD* 1. června 1949 vnitřní memorandum uvádějící následující: „Ve všech hlavních odborech a ostatních podnicích v Japonsku došlo k silné infiltraci komunismu . . . Hodnota informací získaných v důsledku zkoumání komunikačních kanálů a veřejných informačních médií nabývá na důležitosti.“ (Luther, 1997: 49).

Důležitost médií v otázce šíření komunismu potvrzovala též značná čtenářská základna, která v oblasti kulturní a politické kritiky vznikla po válce. Vysokou informovanost v této oblasti poskytovaly tzv. *sógó zašši* (総合雑誌) neboli obecné časopisy, vydávané měsíčně a obsahující polo akademické články, zprávy, rozhovory, diskuze a překlady zahraničních článků, především na politická a sociální témata (Gordon, 1993: 396). Mezi nejznámější z nich patří

⁸¹ Japonsky Nihon kjósantó (日本共産党).

například *Sekai* nebo *Čúó kóron*, jedny z předních levicových periodik jejichž objem tisku dosahoval v případě *Sekai* 30 000 a v případě *Čúó Kóron* dokonce 80 000 (Dower, 1999: 435).

Počátkem roku 1949 vláda souběžně se *SCAPem* přistoupila též ke snížení přidělu tiskárenského papíru levicovým periodikům z dosavadních 86 000 liber na pouhých 20 000 měsíčně (Dower, 1999: 436). Tento krok byl během okupace, kdy byl papír nedostatkovým zbožím, častým nástrojem k potrestání či případné protekci periodik.

Když byla na konci roku 1949 započata rudá čistka, média tím nebyla nijak vážněji ovlivněna. Zpočátku totiž jejím hlavním cílem byly radikálních odbory především v oblasti průmyslu, komunisté zastávající vládní posty či jinak se věnující aktivní politické činnosti, a příznivci komunismu pracující ve školství. Čistka se tak zaměřovala nejprve především na radikalizované zaměstnance ve veřejném sektoru. V období mezi koncem roku 1949 a vypuknutím Korejské války 25. června 1950 bylo v tomto sektoru propuštěno na 11 000 osob (Dower, 1999: 272).

Bylo propuštěno též na 1010 učitelů, v samotném Tokiu 246, z nichž mnozí byli místními či prefektními zástupci *Nikkjóso* (日教組)⁸² - největší z odborových skupin ve školství, která měla úzký vztah s komunistickou stranou. Propouštění nebylo však prováděno celostátně na základě nařízení Ministerstva školství, ale vykonáváno na úrovni prefektur. (Duke, 1973: 91).

Následně po vypuknutí Korejské války byla provedena čistka též v soukromém sektoru, kdy bylo propuštěno přibližně dalších deset až jedenáct tisíc osob. V této druhé vlně propouštění byla zahrnuta i média včetně rádiových stanic. Čistka se nevyhnula ani vydavatelstvím a filmovému průmyslu (Dower, 1999: 347). Propuknutí Korejské války tak bylo konečným podmětem k provedení čistek v mnoha odvětvích.

Přesto již o několik týdnů dříve - 6. června, byla na příkaz generála MacArthura rozpuštěna *Centrální komise* Komunistické strany. Následující den generál MacArthur nařídil propuštění sedmnácti předních editorů oficiálních novin komunistické strany *Akahata* (赤旗)⁸³.

⁸² Celým názvem Nihon kjósokuin kumia (日本教職員組合). Největší a nejstarší japonská odborová organizace učitelů a zaměstnanců škol. Je známá pro svůj kritický postoj proti konzervativní vládě liberální demokratické strany v takových otázkách, jako je japonská státní hymna a vlajka, a kontrola učebnic dějepisu. V roce 2009 počet jejích členů dosahoval 290 857 osob.

⁸³ Noviny Akahata byly založeny již v roce 1928 a vycházejí dodnes v denním i týdenním vydání. Zabývají se aktivistickou politikou, ale též podávají zprávy o široké škále politických otázek, které jsou v Japonsku často opomíjeny. Oproti většině novin Akahata často odmítá publikovat jména zločinců, pokud se netýkají organizovaného zločinu nebo pravicových aktivit. Též se vyhýbají používání zdvořilých výrazů pro japonského císaře, např. Císařův pohár označují výhradně jako "japonský fotbalový turnaj". Editoři Akahaty sídlí v hlavních městech deseti zemí po celém světě (Peking, Berlín, Káhira, Hanoj, Londýn, Mexico City, Moskva, Nové Dillí, Paříž a Washington, D.C).

Den po vypuknutí Korejské války byla na jeho příkaz činnost tohoto periodika, jehož objem dosahoval až 250 000 výtisků, nejprve pozastavena na 30 dní a poté na neurčito (Gordon, 1993: 397).

V následujících třech týdnech bylo přinuceno ukončit činnost okolo 700 komunistických a levicových periodik. V říjnu roku 1950 se tento počet zvýšil na 1387. Dle jiných propočtů měl tento počet být o několik stovek vyšší než oficiální údaj uváděný *SCAPem*. Celkem se tak počet periodik, jejichž činnost musela být přerušena na neurčito, měl rovnat přibližně 1700.

Ostatní média byla hned od počátku vystavena obrovskému tlaku, aby ohledně konfliktu v Koreji informovala v souladu s oficiálním postojem USA (Dower, 1999: 347). V některých z nich došlo k propouštění. Dne 28. července bylo propuštěno 104 až 109 osob pracujících v oblasti rádiového vysílání a přibližně 700 osob v oboru žurnalistiky. Mezi periodiky, kterých se toto propouštění týkalo byly například *Asahi*, *Jomiuri* (読売新聞)⁸⁴ nebo agentura *Kjódó* (共同通信社).⁸⁵ Do konce září též bylo propuštěno 137 osob z filmového průmyslu.

⁸⁴ Deník založený roku 1847 stejnojmennou společností. Jedná se o deník s největším denním objemem výtisků (ranních a večerních vydání dohromady) na světě. Vychází v největších městech jako je Tokio, Osaka nebo Fukuoka. V roce 1948 deník vytvořil svou vlastní literární cenu *Jomiuri bungaku šó* (読売文学賞), kterou obdržel například Jukio Mišima nebo Haruki Murakami.

⁸⁵ *Kjódó* cůšinša vznikla v prosinci roku 1945 poté co došlo ke zrušení agentury *Domei* cůšinša. Dnes distribuuje zprávy téměř všem novinám, rozhlasovým a televizním stanicím v Japonsku.

8 Cenzura v jednotlivých oblastech

8.1 Média

Okupační správa považovala hromadné sdělovací prostředky za klíčové v otázce dosažení primárních cílů okupace - úplného odstranění japonského militaristického a ultranacionalistického režimu a propagace demokratických principů a praktik.

Především rádiové vysílání bylo považováno za nejvíce efektivní v šíření informací. Hlavním faktorem nebylo pouze to, že bylo ze všech médií nejrychlejším nástrojem k šíření informací, ale též nedostatek novinového papíru, jež omezoval objem tisku, vysoké náklady spojené s tvorbou filmů, a především negramotnost ve venkovských oblastech, nemluvě o tom, že ženy obecně nebyly příliš zvyklé číst noviny (Luther, 1997: 40). Efektivní využití rádia za účelem dosažení primárních cílů okupace se tak stal jedním z hlavních cílů Okupační správy.

8.1.1 Publicistika

Nakladatelství se jako jedna z prvních komerčních oblastí začala obnovovat i přes složitost poválečné situace. Mezi faktory, jež ztěžovaly jejich obnovu, patřily nejenom tiskárny, jejichž většina byla za války zničena, ale též nedostatek finančních prostředků. Také papír byl až do konce okupace kriticky nedostatkovým zbožím, a tudíž byl rozdělován na příděl. I přes tyto obtíže byla poptávka po tisku tak vysoká, že jejich obnova postupovala prudce a rychle.

Během tří let se počet nakladatelství několikanásobně zvýšil. Ještě na konci války se jejich počet rovnal pouhým tři sta. O osm měsíců později se však zvýšil na 2000 a roku 1948 dosahoval 48 000. Většina z nich však neustála recesi, která nastala následujícího roku. Přesto se v roce 1951 počet nakladatelství rovnal šestinásobku počtu nakladatelství z konce války. Celkem tak zůstalo aktivních 19 000 nakladatelství (Dower, 1999: 181).

Záhy po válce vznikalo a zanikalo v krátké době velké množství periodik. Jak již zmíněno výše mnohá v reakci na ustanovení Okupační správy ukončovala svou činnost, načež ji záhy opět obnovovala a některá dokonce měnila název. Mezi nimi například již dříve zmíněný *Šinsei*, jež byl obnoven v listopadu, nebo *Šin džidai* (Rubin, 1985: 74).

Též byla obnovena činnost některých periodik, kterým byla za války zakázána militaristickým režimem. V listopadu tak obnovili svou činnost *Bungei šundžú* (文藝春秋)⁸⁶a

⁸⁶ Časopis měsíčně vydávaný stejnojmenným nakladatelstvím. Byl založen v roce 1923 spisovatelem Kikuči Kanem (菊池館). Je popisován jako konzervativní a publikuje články na různá témata – od politiky až po sport. Každé číslo obvykle obsahuje asi 30 článků politiků, vědců, novinářů nebo autorů literatury faktu.

Šinčo (新潮).⁸⁷ V lednu následujícího roku je následovaly levicově orientovaná periodika *Čúó kóron* a *Kaizó*. Mezi jinými na počátku tohoto roku obnovili činnost též *Tenbó* (展望)⁸⁸ a *Kindai bungaku* (Rubin, 1985: 74).

Počet dostupných periodik na konci roku 1945 se odhaduje přibližně na 200. Šedesát až sedmdesát z nich bylo nově založených, mezi nimi například i časopis *Ningen* (人間)⁸⁹ a *Sekai*, který se brzy stal populární platformou progresivních intelektuálů. Do poloviny následujícího roku počet periodik stoupl na 600. Počet nových periodik v rámci těchto 200 nově dostupných periodik se rovná přibližně 85 % (Dower, 1999: 182). V této době byl založen i deník *Šin nihon bungaku* (新日本文学).⁹⁰ Některá z menších lokálních periodik té doby však nebyla zahrnována do statistik, a tudíž lze obtížně stanovit přesný počet periodik, jež byla po válce aktivní.

V následujících letech počet periodik několikanásobně vzrostl. V roce 1946 bylo dokonce 114 z nich zaměřených čistě na ženské čtenáře. Do roku 1949 bylo založeno či obnovilo činnost i 110 literárních časopisů, jež se těšili značné oblibě. Oproti nim se obliba zábavných časopisů udržela pouze krátce (Rubin, 1985: 74). Cenzurní oddělení tak od kapitulace do pozdních měsíců roku 1949 zkontrolovalo na 13 000 různých periodik.

V průběhu roku 1945 až 1948 též značně stoupl objem denního tisku a to z 14,2 milionu až na dvojnásobek – 26.6 milionu. Až do roku 1949 tak bylo podrobena kontrole na 16 500 různých novin (Dower, 1999: 182).

Časopis *Kaizó* bohatě ilustruje širší problematických témat, jež byla v periodikách potlačována. Nejen zmínky o rasismu ze strany Západních spojenců vůči ostatním rasám a nářky na odepření volebního práva lidem tmavé pleti v USA, ale též zmínky o tom, že se za války japonské jednotky v Číně raději vzdávali nacionalistickým jednotkám, než těm komunistickým, byly cenzurovány.

Také zmínky o rostoucím napětím mezi SSSR a USA, kdy SSSR bylo označeno jako "demokratické" a USA jako "reakčně imperialistické", musely být odstraněny. Taková označení nebyla jedinými, jež cenzori zakazovali. Též označení SSSR jako "socialistické" země, USA a Velké Británie jako "kapitalistické" a Číny jako "polokoloniální" bylo zakázáno publikovat.

⁸⁷ Literární magazín vydávaný měsíčně stejnojmenným nakladatelstvím. Od svého založení roku 1904 publikoval díla mnoha předních japonských spisovatelů.

⁸⁸ Obecný časopis (sógó zašši, 総合雑誌) vydávaný v letech 1946-1951 a 1964-1978 nakladatelstvím Čikušimašóbo (筑摩書房).

⁸⁹ Měsíčně vydávaný literární časopis založený v prosinci roku 1945. Svou činnost ukončil v srpnu 1951.

⁹⁰ Literární časopis vydávaný měsíčně od roku 1945 stejnojmennou literární skupinou, která usilovala o vytvoření a rozvoj demokratické literatury.

Mnohé z cenzurovaných pasáží obsahovaly kritiku kapitalismu. Mezi nimi vyjádření obavy, že Japonsko se stane podřízené mezinárodnímu kapitálu nebo popis fašismu jako "manifestace rozporů kapitalismu" (Dower, 1999: 424).

Cenzura "obecné kritiky spojenců" se však nevztahovala pouze na současnost a nedávné dějiny. Po určité době začala být uplatňována i vůči událostem středověku a raného novověku. V srpnu roku 1947 tak například bylo *Kaizó* přikázáno vyškrtnout pasáž z eseje *Dante a Kolumbus*, ve které se uvádělo, že „v historickém vývoji evropských národů, jako je Španělsko, Portugalsko, Holandsko a Británie, existovala převládající tendence získávat nová území jakožto kolonie.“ (Dower, 1999: 424).

Většina periodik byla podrobena přibližně stejné míře cenzury, ale některým se postupem času podařilo publikovat pasáže, které by na počátku okupace byly okamžitě vyškrtnuty.

Například v roce 1946 bylo prosincové číslo *Bessacu bungei šundžú* (別冊文藝春秋)⁹¹ povoleno k publikaci i „navzdory doporučení japonského cenzura, aby pasáže, které znějí jako projevy bojového ducha byly vymazány. Nadřízený důstojník však poznamenal, že dotyčné řádky je třeba číst v kontextu a nelze je považovat za autorovo tvrzení.“ (Rubin, 1985: 94).

Mezi cenzory z řad Japonců a jejich nadřízenými tak docházelo často k rozporu. Jak zmíněno již výše, přístup cenzorů spadající pod okupační správu ke kontrolovaným materiálům se lišil od přístupu japonských cenzorů, kteří byli zvyklí na válečný systém cenzury. Oproti nim posuzovali materiály nejen dle konkrétního obsahu, ale též k nim přistupovali z "editorského hlediska". Lišil se tak jejich úhel pohledu na to, které pasáže by měly nebo případně neměly být vyškrtnuty.

Časopisu *Sokoku* (祖国), jež poprvé vyšel v září roku 1949, se oproti tomu povedlo vyhnout větším zásahům ze strany CCD díky nevráživosti mezi jeho jednotlivými odděleními – oddělením spravujícím oblast Tokia a oddělením, jež mělo na starost oblast Kansai. Nebyla tak cenzurována pravicová propaganda obsažená v jeho prvním vydání. Svůj podíl vlivu na tom měl i fakt, že již o dva měsíce později CCD ukončilo svou aktivitu, nemluvě o tom, že se cenzoři v této době zaměřovali především na potlačení levicové propagandy (Rubin, 1985: 95).

Někdy však cenzoři nebyli přímí v určení toho, které pasáže musely být nutně vyškrtnuty. Například květnové vydání časopisu *Kingu* z roku 1946, jež dosahovalo objemu 3 000 výtisků, obsahovalo mnoho básní vyzdvihujících božského císaře. Ty však nebyly cenzory vyškrtnuty, ale pouze označeny, načež byly publikovány. Časopis byl však poté ponechán pod

⁹¹ Literární časopis od roku 1946 vydávaný stejnojmenným nakladatelstvím. Od roku 2015, kdy se spojil s elektronickým časopisem Cundoku, je vydáván již pouze elektronicky.

kontrolou před publikací a byl značně cenzurován. Nelze tak přesně říci, zda se jednalo pouze o chybu ze strany cenzora nebo účel.

Avšak *CCD* v dokumentu z 26. listopadu 1947 okomentovalo *Kingu* následovně: „Kult propagovaný v tomto časopise je spíše emotivní než ideologický a je jedním z nejhorších provinilců vůči tiskového kodexu, se záznamem o šesti zakázaných vydáních a 119 vyškrtnutých pasážích z nichž větší část se objevila v posledních číslech.“ (Rubin, 1985: 95).

Jednomu z přispěvatelů tohoto časopisu - Masaharu Kagejamovi (影山正治),⁹² ideologovi a pravicovému aktivistovi, byla dokonce zakázána publikační činnost. Psal však pro *Kingu* i nadále díky použití pseudonymu.

V roce 1947 vznikaly dle amerického modelu časopisy známé jako *kasutori zašši* (カストリ雑誌). Byly vyráběné z levného ilegálního pití, vytvořeného z usazenin sake a tisknuté na recyklovaný papír, distribuovaný mimo přidělový systém. Během okupace tak bylo vytisknuto několik stovek takovýchto časopisů, zaměřujících se zejména na pornografii, zločin a grotesky. Mezi jeden z nejznámějších patří *Rjóki* (猟奇) (Rubin, 1985: 81).

Pornografie či jakékoliv sexuální narážky byly jedním z hlavních bodů, jež vnášel značný rozpor mezi japonské cenzury a jejich nadřizené. Například ve výtahu obsahu literárního magazínu *Šinčó* cenzur M. Jamamoto doporučil, aby sexuální scéna obsažená v díle Ango Sakagučiho (坂口安吾)⁹³ – *Koi wo ši ni iku* (恋をしに行く), byla odstraněna. Dle dokumentu vydaného 27. února 1946 vyplývá, že SCAP si byl vědom předválečného a válečného potlačování erotické literatury v Japonsku. V tiskovém kodexu však, a ani v jiných dokumentech, nebyla žádná zmínka o zákazu eroticky, a proto byl tento požadavek okomentován nadřizeným cenzorem následovně: „Pornografie není porušením tiskového kodexu.“ Načež namísto toho bylo Jamamotovi doporučeno vyškrtnutí jiné části, čímž měl být podpořen „zdravý vývoj japonské poválečné fikce“ (Rubin, 1985: 98).

V některých případech si cenzor dokonce vyžádal, aby byl překlad proveden ještě jednou. To je případ například příběhu *Niku no hi* (肉の日) od Seiičiho Funahaši (舟橋聖一),⁹⁴

⁹² Masaharu Kagejama (影山正治, 12. června 1910 - 25. května 1979). Jeho otcem byl nacionalista Šohei Kagejama. Vystudoval Univerzitu Kokugakuin a byl přítelem Jasudy Jasušigeho. Kromě činnosti v rámci pravicového hnutí se věnoval psaní komentářů a písní. Je též autorem mnoha knih o zpěvu a psaní písní.

⁹³ Ango Sakaguči (坂口安吾, 20. října 1906 - 17. února 1955). Věnoval se především psaní novel a esejí. Je spojován s dekadentní školou Buraiha (無頼派). Jeho nejznámějším dílem je esej *Darakuron* (墮落論).

⁹⁴ Seiiči Funahaši (舟橋聖一, 25. prosince 1904 - 13. ledna 1976). Autor povídek, novel a divadelních her. Po studiích na Tokijské univerzitě vyučoval na soukromé Univerzitě Takušoku a poté Univerzitě Meidži. V roce 1948 se stal ředitelem Asociace japonských spisovatelů, o rok později členem komise literární ceny Akutagawa a roku 1950 členem Národní rady pro jazyk ministerstva školství. V roce 1967 získal cenu Šóiči Nomy za dílo *Hana no šogai* (花の生涯).

otištěného o rok později též v časopisu *Šinčó* a u něhož si cenzur podepsaný jako VHG vyžádal, aby tentokrát byl překlad pořízen cenzorem s lepší úrovní angličtiny, a to včetně veškerých nemravných pasáží. Druhý překlad byl však napsán ještě horší angličtinou, a i tento japonský cenzor trval na vyškrtnutí. Nakonec však nedošlo ani k částečnému vyškrtnutí těchto pasáží a příběh byl publikován v plné podobě.

Stanovisko cenzorů *CCD* tak bylo zřejmé. *CCD* dalo jasně najevo, že nemá zájem o potlačování nemravných nebo pornografických materiálů, čímž také zdůraznilo, že takové materiály nemají škodlivý vliv na cíle Okupační správy. „Podle názoru *CCD* byla veřejná ochrana proti obscénnosti občanskou funkcí, mimo rámec působnosti zpravodajských, informačních nebo vzdělávacích sekcí.“ *CCD* však jasně upozorňovalo na to, že schválení cenzurou nepředstavuje imunizaci proti možnému zásahu ze strany civilní policie (Rubin, 1985: 99).

S tímto však nesouhlasilo *CI&E*, které přístup *CCD* považovalo za ztěžování své agendy. Tato kritika však byla *CCD* ignorována.

CI&E se v období silící hrozby studené války a po zavedení "opačného kursu", stávalo čím dál více konzervativním. Jeho podpora větší kontroly morálky tak byla prováděna ku prospěchu politiky založené na starém předválečném protikomunistickém autoritářství. „Jinými slovy, vlastní rostoucí konzervatismus *SCAPu* začal vytvářet atmosféru příznivou pro opětovné obnovení represivního konzervatismu...“ (Rubin, 1985: 100).

8.1.2 Rádiové vysílání

Rádiové vysílání, které bylo od počátku okupace podrobena dohledu Okupační správy, bylo jednou z pro ni klíčových oblastí. Okupační správa se z ekonomických důvodů rozhodla ponechat nadále v provozu japonskou veřejnoprávní rádiovou vysílací společnost *Nippon hósó kjó kai* (日本放送協会) zkráceně *NHK*, přestože ta za války sloužila k šíření militaristické propagandy.

Státní dohled tak byl nahrazen kontrolou ze strany několika oddělení Okupační správy. *PPB*, jedno z oddělení spadajících pod *CCD*, bylo v rámci kontroly médií pověřeno též kontrolou obsahu rádiového vysílání a *Rádiové oddělení CI&E* bylo odpovědné za podpoření cílů a činnosti Okupační správy skrze program rádiového vysílání (Luther, 1997: 42).

SCAP následně vydal dvě klíčová nařízení - instrukci označovanou jako číslo 66 nebo *SCAPIN 66* a instrukci číslo 93, též označovanou jako *SCAPIN 93*. První z nich byla vydána

27. září 1945 a zakazovala japonské vládě provádět jakoukoliv restrikcí svobody tisku a svobody slova a též nařizovala zrušení několika restrikcí v oblasti médií. Druhá, známá jako *Směrnice o občanských svobodách* nebo *Zákoník práv*, byla uvedena v platnost 4. října téhož roku. Ta japonské vládě zakazovala zasahovat do svobody myšlení a projevu.

Okupační správa též zakázala provozování komerčních stanic, jelikož „Japonsko nebylo ve stavu, aby mohlo podporovat dvojí systém komerčního a veřejnoprávního rádiového vysílání.“ (Luther, 1997: 41). Až do roku 1951 tak byla *NHK* jedinou japonskou rádiovou stanicí zprostředkovávající jak nařízení okupační správy, tak zábavné pořady.

Několik japonských podnikatelů opakovaně oslovilo *SCAP* s žádostí o povolení založit vlastní vysílací stanici. Ten však i přes hospodářské oživení, které nastalo s postupující okupací, nadále odmítal upustit od již zavedeného centralizovaného systému rádiového vysílání. Důvodem byl především strach ze ztráty kontroly nad tímto odvětvím.

Přesto poté, co 7. října 1946 došlo v oblasti žurnalistiky a rádiového vysílání ke stávce odborů a japonská vláda následně převzala *NHK*, Ministerstvo komunikací začalo považovat vznik komerčního vysílání za žádoucí (Luther, 1997: 42).

Z *NHK* byly záhy po ustanovení Okupační správy propuštěni všichni zaměstnanci, včetně vedení, jež za války propagovali militarismus. Dále bylo stanici nařízeno ustanovit *Poradní výbor*,⁹⁵ skládající se z 15 až 20 členů z řad japonských občanů, kteří by následně vybrali tři vhodné kandidáty na pozici ředitele stanice. Konečnou volbu však prováděla Okupační správa. Členové komise měli následně zvolenému řediteli radit v oblasti politiky vysílání a též vysílaného programu. Ve skutečnosti se však tato komise stala pouze poradním orgánem *CI&E* (Luther, 1997: 43).

Za účelem usnadnit kontrolu rádií povolil *SCAP* vysílat celostátně a zprostředkovávat zprávy pouze *Rádiu Tokio* (*JOAK*), jedné ze stanic *NHK*. Vysílání ostatních stanic tak bylo omezeno na lokální úroveň a nemohly do svého programu zahrnout zprávy.

Během prvních dvou let okupace musely být scénáře pořadů předkládány ke kontrole nejpozději 48 hodin před vysíláním a následně i během vysílání byl jejich obsah cenzory monitorován za účelem ujištění se, že byly provedeny požadované změny. Zpočátku byla kontrola veškerých materiálů prováděna v Tokiu a až později byly v Ósace, Sendai a Sapporu zřízena místní oddělení. Díky jejich zřízení bylo stanicím umožněno, poté co získali povolení *CCD*, vysílat lokální zprávy.

Veškerá kontrola rádiového vysílání byla zpočátku prováděna americkými příslušníky vyškolenými v oblasti civilní cenzury. Po zřízení místních oddělení však začaly být na pozice

⁹⁵ Anglicky Advisory Committee.

cenzorů rekrutovány i osoby z řad Japonců. Tito nově přijatí japonští cenzoři byly důkladně prověřeni a následně museli podepsat „dohodu slibují mimo jiné dodržení loajality v otázce ochrany informací získaných při plnění jejich povinností a vyhnoutí se diskuzi nad nimi s neoprávněnými osobami“ (Luther, 1997: 46) Případné porušení této dohody mohlo vést k trestnímu stíhání.

Cenzura v této oblasti médií dosahovala v některých případech až extrémů. Například píseň *Tókjó no hanauri musume* (東京の花売娘) musela být vyškrtuta z programu vysílání jedné ze stanic *NHK* - stanice *JODC*, poté co cenzoři označili následující pasáž za příliš sugestivní a provokativní:

„V září haly s jazzovou hudbou vznášející se: „Koupíte si nějaké květiny, prosím? Květiny ke koupi.“ Voňavý vánek, který jako by následoval stín amerického vojáka, majícího na sobě módní svetr. Oh, tokijská dívka prodávající květiny.“

Tato pasáž byla označena za urážlivou zejména proto, že se jednalo o amerického vojáka. Na obranu tohoto tvrzení američtí cenzoři prohlásili, že „Japonci rychle vidí skryté významy“.

„Nad klidnou zátokou se vznáší bouřkový mrak, oh, kdy se rozptýlí?“ říkají rybáři, netrpělivě čekající.“

Aby dále podpořili toto tvrzení prohlásili, že výše uvedenou báseň lze interpretovat takto: „V Japonsku dále pokračuje okupace, oh, kdy odejdou.“ říkají rybáři, netrpělivě čekající.“.

Postupně se takovýto přístup rozšířil i do *CI&E* a jeho *Rádiové sekce*. V počátečním období okupace byla většina zaměstnanců této sekce příslušníky americké armády a jejich přístup k rádiovému vysílání lze mnohdy označit za „postoj dobývacího hrdiny“ (Luther, 1997: 46). To se odráželo též v jejich přístupu k Japoncům pracujících v rádiových stanicích, který byl značně povýšenecký a vyznačoval se především vyžadováním uposlechnutí veškerých rad, které jim dávali. Tito vojenští příslušníci byli též neochotní poslechnout si názory japonských hlasatelů a zaměstnancům stanic bylo dokonce zakázáno cokoli namítat vůči rozhodnutí těchto cenzorů.

Tento přístup vedl k tomu, že „v Japonsku byl zaveden americký systém rádiového vysílání a jeho program zrcadlil strukturu a styl jež lze nalézt v USA, přestože se nutně nemuselo jednat o nejvíce efektivní způsob.“ (Luther, 1997: 46). V listopadu 1945 tak *NHK* přešlo na americký systém, který však nepovoloval přestávky ve vysílání. Nebyl tak brán ohled na to, zda bylo *NHK* schopno pokrýt celý vysílací čas. Nakonec mezi pevně stanovenými vysílacími časy pořadů musela být vysílána jazzová hudba.

CI&E též nebralo v potaz případnou nevhodnost pořadů, jež nutili japonské hlasatele produkovat v americkém stylu. Mnohé z nich totiž posluchače vůbec nezaujali.

Například pořad, který začal být vysílán 9. prosince 1945, *Ted' to může být řečeno*⁹⁶ je typickým příkladem. Už podle názvu byl pořad považován za příliš drsný a „s jeho měnicími se hlasy, rytmickým tempem a hlasitou hudbou nebyl veřejností dobře přijat. Japonci považovali tento pořad jako čistě americkou propagandu podobnou té, jež byla propagována ultranacionalisty během války.“ (Luther, 1997: 46).

CI&E však též za účelem podpoření role japonských žen v nově nastolené demokratické společnosti nařídila *NHK* produkovat i pořady zaměřené čistě na ženy. Kromě toho *CI&E* dalo Japonkám příležitost získat pracovní pozici ve vedení *NHK* či možnost pracovat v produkci výše zmíněných pořadů.

Poté co byla 1. dubna 1947 přijata nová japonská ústava, jejíž článek číslo 21 stanovoval: „Svoboda shromažďování, sdružování, projevu a tisku a všechny ostatní formy projevu jsou zaručeny. Nesmí být uplatňována cenzura a ani jakéhokoli tajemství komunikace nesmí být porušováno.“, došlo v srpnu téhož roku k uvolnění cenzurního dohledu *CCD*. Od té chvíle, kromě těch přímo specificky se zabývajících okupací nebo Spojenými silami, byly veškeré materiály kontrolovány až po zveřejnění (Luther, 1997: 48). Přesto od té doby mnoho osob pracujících v médiích předkládalo skripta dobrovolně. Cenzoři z *CCD* též kontrolovali obsah rádií během vysílání spíše náhodně.

Poté, co bylo roku 1949 rozpuštěno *CCD*, stoupla důležitost *CI&E*. Jeho pracovníci byli od roku 1947 rekrutováni z řad expertů na média, a to včetně z řad zaměstnanců rádiových stanic *NBC* a *CBS*.

SCAP v tomto období usiloval o zábavnějšího způsob šíření demokratických principů, který by zaujal větší publikum. Úspěšné splnění tohoto cíle lze doložit popularitou takových pořadů jako jsou *Zvony svobody*⁹⁷ nebo *Nová cesta*⁹⁸ (Luther, 1997: 49).

Především však pořady s přímou účastí veřejnosti se těšili veliké oblibě. Například *Muž na ulici*,⁹⁹ pořad ve kterém se hlasatelé napříč Japonskem ptali občanů na názor na různá témata nebo *Národní rádiové fórum*,¹⁰⁰ diskuzní pořad zabývající se kritickými tématy ve kterém diváci kladli po diskuzi jejím členům otázky. Přesto členové diskuzí v tomto pořadu byli vždy

⁹⁶ Anglicky Now It Can Be Told.

⁹⁷ Anglicky Bells of Freedom.

⁹⁸ Anglicky The New Road.

⁹⁹ Anglicky Man on the Street.

¹⁰⁰ Anglicky National Radio Forum.

pečlivě vybírání, a přestože cílem těchto pořadů bylo podpoření svobody projevu, byly stále editovány zaměstnanci *CI&E* (Luther, 1997: 50).

V roce 1949, v reakci na obavy spojené se šířením komunismu, Rádiová sekce *CI&E* ustanovila speciální komisi, jejíž členové měli navrhnout doporučení, jak omezit vliv či přímo odstranit z rádií příznivce komunismu. Kromě toho *CI&E* v této době též rozpustila Poradní výbor *NHK* založený na počátku okupace. Důvodem byl fakt, že 80 % jejích členů bylo údajně levicovými extrémisty nebo členy komunistické strany.

Například též dva z nejrannějších poválečných pořadů zpočátku propagovaných *CI&E* - *Vlastenecká hodina*¹⁰¹ a *Vězni mluví*,¹⁰² byly v prosinci 1945 zrušeny poté co se zjistilo, že většina nedávno propuštěných politických vězňů, kterým skrze tyto pořady byl dán prostor vyjádřit názor „na v minulosti způsobené zlo a vyhlídky na novou podobu Japonska“, byly marxisty či komunisty (Dower, 1999: 436).

Cenzura uplatňovaná vůči rádiovému vysílání tak byla po celou dobu okupace značně striktní a neúprosná. Jednou z pozitivních stránek je však větší prostor, kterého se dostalo japonským ženám a též menšinovým skupinám. Přesto kvůli míře kontroly, jaké byl obsah pořadů vystaven, japonští hlasatelé neměli během okupace možnost zjistit, jak se řídí rádiové vysílání bez vládního dohledu. Tento fakt zapříčinil že se rádiové stanice po ukončení okupace velmi lehce podřídily nařízením ze strany japonské vlády.

8.2 Literatura

Mnozí ze spisovatelů, jež se za války odmlčeli, se po kapitulaci navraceli k literární činnosti a stáli v čele literárního boomu, který v poválečných letech vypuknul po obnovení knižní produkce. Mezi přední autory této doby patří například Džun'ičiró Tanizaki (谷崎潤一郎)¹⁰³ s jeho za války zamítnutým dílem *Sestry Makiokovy* (Sasameyuki, 細雪) nebo Jasunari Kawabata (川端康成),¹⁰⁴ jehož novela *Sněhová země* (Jukiguni, 雪國) se záhy po vydání v roce

¹⁰¹ Anglicky The Patriot Hour.

¹⁰² Anglicky Prisoners Speak Out.

¹⁰³ Džun'ičiró Tanizaki (谷崎潤一郎, 24. července 1886 - 30. července 1965). Přední autor moderní japonské literatury. Ve svých dílech se často zabýval sexualitou a erotickými posedlostmi. Mezi jeho nejnámější díla patří *Ti, kteří raději kopřivy*, *Životopis Šunkin*, *Požaté rákosí* a *Deník šíleného starce*. V roce 1964 byl nominován na Nobelovu cenu za literaturu. Získal cenu Asahi a Řád kultury.

¹⁰⁴ Jasunari Kawabata (川端康成, 14. června 1899 - 16. dubna 1972). První japonský spisovatel, který získal Nobelovu cenu za literaturu. Zabýval se především psaním povídek a novel. Mezi jeho díla patří sbírka *Povídky na dlaň*, *Tanečnice z Izu*, *Deník šestnáctiletého*, *Meidžin* nebo *Hlas hory*.

1948 stala moderní klasikou. Kromě návratů starých autorů též stoupl počet autorů z řad žen. Platformou pro jejich tvorbu se staly především magazíny orientované na ženské čtenářstvo.

Literární díla byla po válce žánrem knih s největším objemem tisku. V roce 1946 dosahoval objem nových knih 28 % z celkem vytištěných a dotisky dosahovaly 22.5 %. Mezi tato procenta jsou kromě literárních děl započítány i knihy zabývající se literární kritikou nebo literární teorií (Rubin, 1985: 74). Okupační správa tak kontrolovala nejen knihy nové, ale též ty, jež měli být opětovně vydány.

Poptávka po literatuře byla vysoká i přes extrémně špatnou ekonomickou situaci. „Stejně jako lidé hladověli po jídle, hladověli po literatuře. Hladověli po tištěném slovu, po knihách, po deseti letech nuceného intelektuálního odloučení též po zprávách o zahraniční kultuře.“ (Rubin, 1997: 74). V druhé polovině roku 1949 tak bylo předloženo ke kontrole dokonce na 45 000 knih a pamfletů.

Kromě toho po určitou dobu byla prováděna i kontrola zahraničních publikací. *SCAP* zakazoval především knihy popisující temnější stránku života v Americe. Zakázalo tak například dílo *Hrozny hněvu* od Johna Steinbecka¹⁰⁵ (Tsutsui, 2007: 272).

Od listopadu 1945 až do dubna 1948 bylo do japonštiny na přeloženo na 1367 cizojazyčných děl, což se rovná třem překladům každé dva dny. Záběr překladů byl velmi široký, kdy knihy amerických autorů tvořili pouze 7.6 % celkové produkce což odpovídá 104 překladům. Byla překládána především tvorba francouzská (350 děl), německá (294), ruská (251), britská (194), čínská (43) a italská (37) (Dower, 1999: 182).

Poválečná literatura se vyznačuje především popisy hladu, smrti a destrukci způsobené válkou. Přestože psaní o válečné době bylo pro mnohé prostředkem k vyrovnání se s mnohdy hrůznými zážitky, jeho uplatňování bylo ztíženo zavedením cenzury. Díla na téma války byla cenzurována nejen pro obsah zahrnující nacionalistickou či militaristickou propagandu, ale v mnoha případech pro samotné téma války.

Jednou z knih, které bylo cenzory zamítáno povolení k publikaci dokonce opakovaně, byla *Senkan Jamato no Saigo* (戦艦大和の最後) neboli *Konec válečné lodi Jamato* od Jošidy Micuru (吉田満).¹⁰⁶ Toto autobiografické dílo detailně popisuje potopení válečné lodi Jamato během plavby na Okinawu v dubnu 1945, při které zahynuly 3000 vojáků. Přestože cenzoři uznávali značné kvality tohoto díla, vzbuzovalo v nich též obavy že „toto intimní vyvolání

¹⁰⁵ John Steinbeck (27. února 1902 - 20. prosince 1968). Americký spisovatel, laureát Pulitzerovy a Nobelovy ceny. Vystudoval historii a anglickou literaturu na Standfordu, následně pracoval v New Yorkeru jako novinář a spisovatel. Psal především sociálně kritické romány, ve kterých však nehledal řešení, ale pouze popisoval bídu. Mezi jeho další díla patří *O myších a lidech* nebo *Na východ od ráje*.

¹⁰⁶ Jošida Micuru (吉田満, 6. ledna 1923, úmrtí 17. září 1979).

japonského militaristického ducha by mohlo ve čtenářích vzbudit pocity lítosti a potřebu pomsty.“ (Dower, 1999: 416). V listopadu 1946 tak bylo zakázáno, stejně tak i v roce 1948, a až v polovině následujícího roku bylo publikováno ve zkrácené verzi. V plné podobě mohlo být publikováno až v srpnu 1952.

Snahy o veřejné truchlení nad ztracenými blízkými, či jejich popis jako nebohých obětí války, tak nebyly cenzory povolovány k publikaci. V díle Jošira Nagaje (長与善郎)¹⁰⁷ proto byla cenzurována následující pasáž, která byla cenzorem označena za kritiku okupace (Dower, 1999: 416):

„Za současných okolností nemohla otevřeně plakat nebo vyjádřit svůj smutek nad ztrátou jejího jediného milovaného syna, který zemřel čestnou smrtí v bitvě o Šalamounovo moře.“

V některých případech však cenzori požadovali pouze změnu některých slov. Například v díle *Hakuči* (白痴) neboli *Idiot* od Ango Sakagučiho musela být označení „nepřátelská vojska“ (tekigun, 敵軍) a „nepřátelská letadla“ (teki, 敵機) změněna na „americká vojska“ (beigun, 米軍) a „americká letadla“ (beiki, 米機) (Rubin, 1985: 87). V tomto díle však překvapivě nebyl cenzurován popis následků bombardování Tokia z 10. března 1945 a hrozivý zážitek hlavního hrdiny spojený s náletem na město ve kterém žil z 15. dubna (Rubin, 1985: 86).

Slova jako nepřítel nebo nepřátelský byla jedněmi z nejčastěji cenzurovaných. V díle *Kučiba* (朽葉) od Munetoši Šindžóa a vydaného v *Kindai Bungaku* v červnu 1947 byl popis vylovení amerických jednotek – označované jako „vylovení nepřátel“ (teki no džoriku, 敵の助陸) změněno na „jejich vylovení“ (sono džoriku, その助陸). Pasáž obsahující tento popis byla cenzorem označena za „kritickou vůči americkým vojenským silám a vzbuzující odpor vůči nim“ (Rubin, 1985: 87).

Nově vydaná díla nebyla jedinými, jichž se dotkla cenzura těchto nežádoucích označení. Po válce musela být změněna terminologie v některých předválečných či válečných dílech předtím, než mohlo být publikováno jejich nové vydání. V knize Džuna Išikawy (石川淳)¹⁰⁸ –

¹⁰⁷ Jošira Nagajo (長与善郎, 6. srpna 1888 - 29. října 1961). Novelist a autor divadelních her a člen literární skupiny Širakaba (白樺). Pro časopis Fudži též pracoval jako literární kritik. Mezi jeho díla patří například divadelní hry *Indara no ko* (因陀羅の子), *Seido no kirisuto* (青銅の基督) a historická novela *Takezawa sensei to iu hito* (竹沢先生と云ふ人).

¹⁰⁸ Džun Išikawa (石川淳, 7. března 1899 - 29. prosince 1987). Spisovatel, překladatel, literární kritik a básník. Vystudoval francouzskou literaturu na Tokijské univerzitě cizích jazyků (Tókjó gaikoku kokugo daigaku, 東京外国語大学). Získal Akutagawovu cenu za novelu *Bódhisattva Fugen* (普賢). Napsal i několik

Mori Ógai (森鷗外) z roku 1941 tak musel být pojem „vlasatý cizinec“ (ketódžin, 毛唐人) změněn na „obyvatel západu“ (seiodžin, 西洋人) (Rubin, 1985: 91).

V některých případech samotná nakladatelství přistoupila k vyškrtnutí pasáží, jež by mohly být cenzury považovány za nevhodné. Například ve třech z dvanácti vydání knihy *Polštář z trávy* (Kusamakura, 草枕) od Nacume Sósekiho (夏目漱石),¹⁰⁹ jež byly vydány během okupace, byla ze závěrečné kapitoly vyškrtnuta pasáž, ve které byla diskutována válka.

Roku 1946 se též například Džun Išikawa rozhodnul nezahrnout povídku *Zlatá legenda* (Ógon densecu, 黄金伝説) do nově vydané sbírky, jelikož cenzoři z CCD požadovali vyškrtnutí několika vět údajně popisujících fraternizaci. A to přesto, že tato povídka byla o několik měsíců dříve publikována bez zásahů ze strany cenzorů včetně problematického části, kdy povídka končí velmi krátkou scénou, ve které japonská žena objímá amerického vojáka černé pleti (Orban, 2007: 90).

Kromě fraternizace byl problematickým tématem též černý trh. Zmínky o něm samotném sice nebyly zakázané, ale ty o účasti Američanů na aktivitách s ním spojených byly. V díle *Mači nite* (街にて) napsaném Hidemicu Tanakou (田中英光)¹¹⁰ a vydané prosinci 1946 tak muselo být označení „černý trh s okupačním zbožím“ změněn na „černý trh s určitými potravinami“ (Rubin, 1985: 93).

Během okupace byly zakázány i některé knihy pro děti. Cenzoři například vyškrtнули ze sbírky pohádek od Kendži Mijazawy (宮沢賢治)¹¹¹ příběh *Ari to kinoko* (ありときのこ) neboli *Mravenci a houba* z roku 1935 a to protože, přestože v příběhu není popsán žádný boj, mravenci byli vylíčeni jako vojáci (Rubin, 1985: 91).

Jedním z témat, na které bylo záhy po kapitulaci sepsáno mnoho děl je též výbuch atomových bomb. Jak však zmíněno již v jedné z předchozích kapitol atomová literatura byla těžce cenzurována a většina děl na toto téma nemohla být vydána až do konce okupace a ty,

povídek, např. *Horská sakura* nebo *Krasavice*. Je řazen mezi autory skupiny buraiha, kteří se stavěli proti konvencím v literatuře i životě.

¹⁰⁹ Nacume Sóseki (夏目漱石, 5. ledna 1867 - 9. prosince 1916). Prozaik, básník, literární teoretik, anglista a přední klasik moderní japonské literatury. Spolupracoval se skupinou autorů kolem časopisu *Hototogisu*, kde publikoval své první dílo *Jsem kočka*. Díle napsal román *Botčan*, mazlíček staré Kijo, sbírku poetických próz *Deset snů* nebo trilogie *Sanširó*. Byl odpůrcem naturalismu a kladl důraz na estetickou funkci literatury.

¹¹⁰ Hidemicu Tanaka (田中英光, 10. ledna 1913 - 3. listopadu 1949). Jeden ze spisovatelů skupiny buraiha, člen komunistické strany a žák Dazaie Osamu. Mezi jeho díla patří novely *Orinposu no kajicu* (オリンポスの果実) nebo *Tantei sošu* (端艇漕手), které napsal po účasti na olympiádě v roce 1932 v Los Angeles jako veslař.

¹¹¹ Kendži Mijazawa (宮沢賢治, 27. srpna 1896 - 21. září 1933). Básník a autor literatury pro děti a mládež. Byl též učitelem agrikultury. Psal básně tanka a vydal sbírku básní *Jaro a démon*. Dále napsal sbírku příběhů pro děti *Hostinec* mnoha objednávek, *Noc na trati mléčné dráhy* nebo *Božstvo země a liška*.

kteře dostaly povolení k publikaci, ji získaly až poté co byly odstraněny pro cenzury problematické pasáže.

Například již dříve zmíněné dílo *Zvony Nagasaki*, napsané Takaši Nagaiem, bylo v roce 1949 povoleno k publikaci až poté, co na naléhání generála Willoughbyho byla k jeho prvnímu vydání připojena zdlouhavá příloha nazvaná *Vyplenění Manily* (The Sack of Manila) (Dower, 1999:415). Okupační správa se tímto snažila označit tyto dvě události jako srovnatelné.

Mezi další cenzurovaná díla atomové literatury patří *Nennen saisai* (年年歳歳) od Hirojuki Agawy (阿川弘之),¹¹² vydané v září roku 1946 časopisem *Sekai*. Publikace tohoto díla byla povolena poté, co byla vyškrtuta krátká pasáž o údajných genetických následcích způsobených radiací. Ale například jiná povídka tohoto autora, nazvaná *6. srpna* (Hačigacu muika, 8月6日), fiktivní dílo detailně popisující utrpení čtyřčlenné rodiny, bylo publikováno v časopisu *Šinčó* v prosinci následujícího roku bez zásahů cenzorů (Dower, 1999: 89).

Některá díla, například *Ningen ranru* (人間檻樓) od Jóko Oty, jež je považováno za nejsilnější novelu v žánru atomové literatury, bylo povoleno k publikaci těsně před oficiálním ukončením okupace v srpnu 1951 (Rubin, 1985: 89).

Tento příklad poukazuje na značné uvolnění cenzury v průběhu okupace i v tomto žánru. Již však od roku 1949 mohli autoři volněji popisovat psychologické účinky okupace na život (Orban, 2007: 92). Důvodem byl fakt, že pouze malé množství publikací bylo kontrolováno po prosinci 1948, přestože CCD formálně provádělo kontrolu až do 31. října roku 1949 (Orban, 2007: 89).

8.3 Filmová tvorba

Mezi náměty filmů, jež byly za okupace zakazovány, patřila především nacionalistická a militaristická propaganda spolu s vyzdvihováním feudálních hodnot včetně takových jako „vyzdvihování feudálních zákonů, pohrdání životem, podporování válečného ducha a prohlašování jedinečnosti a nadřazenosti národa "Jamato" nebo mimořádné role Japonska v Asii“ (Harris, 2013: 54).

Cenzurou filmové tvorby se zabývala především dvě oddělení - *PPB* spadající pod *CCD* a *MPTD* s jeho Divadelní podsekcí spadající pod *CI&E*. V březnu roku 1946 bylo nařizeno

¹¹² Hirojuki Agawa (阿川弘之, 24. prosince 1920 - 3. srpna 2015). Spisovatel známý pro svou fikci zaměřenu na 2. světovou válku., biografii a eseje. Za dílo *Haru no shiro* (春の城) získal cenu Jomiuri. Jeho stěžejními biografickými díly jsou *Jamaoto Isoroku* (山本五十六), *Jonai Micumasa* (米内光政), *Inoue Seibi* (井上成美) a *Šiga Naoja* (志賀直哉). V roce 1999 mu byl udělen Řád kultury.

zničení přibližně 2500 filmových kotoučů, (Rubin, 1985: 93) mezi nimi i již dříve zmíněný film Akiry Kurosawy - *Tora no o wo fumu otokotači* a stejně tak jeho další filmy jako *Sanširó sugata* nebo *Ičiban ucukušiku* (一番美しく). Bylo též zakázáno celkem 236 titulů s feudálním nebo militaristickým námětem (Dower, 1999: 426).

Jedním z prvních japonských "demokratických" filmů natočených v souladu s požadavky *CI&E* byl film *Waga seišun ni kunaiši* (わが青春に悔なし) z roku 1946 od Akiry Kurosawy, a to přesto, že většina jeho válečné tvorby byla Okupační správou zakázána či přímo zničena (Hutchinson, 2007: 371). Přestože se Kurosawovy další filmy nevyhnuly zásahům cenzorů, je jeho poválečná tvorba ukázkou toho, jakým způsobem se režiséři vyrovnávali s restrikcemi a požadavky ze strany cenzorů.

Většina filmů v této době byla řazena do jedné z následujících kategorií – buď byl film shledán "sladkým a nekomplikovaným příběhem" a nebyl tak cenzurován nebo naopak byl považován za porušující nařízení vydaná *SCAPem* a tudíž byl cenzury zakázán (Hutchinson, 2007: 371).

Kromě samotných filmů museli cenzoři kontrolovat i filmové scénáře, které až do roku 1949 musely být předkládány ve dvou výtiscích a nahrávky přehledů jejich obsahu. Pod jejich agendu spadaly i nahrávky zábavných pořadů, zpravodajství a naučné filmy. Nové materiály však nebyly jedinými, jejichž kontrolou se cenzoři museli zabývat. Museli kontrolovat i filmy natočené před okupací, a navíc k tomu byly zatíženi přípravou titulků k filmům dovezených z USA (Hutchinson, 2007: 382).

Kvůli nutnosti překládat scénáře do angličtiny a technologickým omezením doby, kdy nemohl být film pozastaven či přehrán o kus nazpět, trval proces kontroly jednotlivých filmů déle než u jiných forem. Oproti literatuře tak v některých filmech byl ponechán obsah, který by jinak musel být odstraněn. Byly totiž cenzurovány především ty části filmů nebo dialogu, které očividně porušovaly *SCAPem* vydaná nařízení. V polovině roku 1947 bylo takto zkontrolováno na 673 filmů.

V praxi restrikce zavedené *SCAPem* znamenaly, že ve filmech nemohly být zobrazováni vojáci, armádní vozidla či následky útoků, ať už kobercových náletů v Tokiu nebo výbuchu atomových bomb Hirošimě a Nagasaki (Hutchinson, 2007: 370). Kromě toho nesměly být zobrazovány ekonomické následky války jako byl nedostatek potravin a s ním se šířící hlad, bující černý trh, vznik gangů *jakuza* nebo přeplněné vlaky.

V některých filmech, jako například v *Subarašiki ničijóbi* (素晴らしき日曜日) který Kurosawa natočil v roce 1947, mohly být zobrazeny takovéto scény pokud „byly podány jakožto následek japonských válečných aktivit během války.“ (Hutchinson, 2007: 370).

V tomto filmu Kurosawa ukazuje „hladovějícího válečného sirotka blížícího se k páru a prosící je o jídlo, které následně rychle zhltně. Po celý den musí pár propočítávat svůj rozpočet velmi pečlivě a katastrofa udeří, když zatoulaný baseballový míček odražený Júzóem zničí zboží majitele stánku s *mandžú* a oni tak musí zaplatit náhradu škody. Podobně si pár nemůže dovolit kávu v kavárně, která účtuje příplatek za mléko a jejíž cena je příliš vysoká.“ (Hutchinson, 2007: 376).

Přestože takové scény nebyly cenzurovány, jakékoliv přímé zobrazení probíhající okupace bylo. Kromě vojáků a armádních vozidel tak musely být z filmů odstraňovány i nápisy v angličtině, kdy se většinou se jednalo především o značky regulující parkování. Z některých filmů musely být odstraněny též písmena ABC, nápis USA nebo "I love you" (Hutchinson, 2007: 378).

Přestože po válce bylo ve filmech povoleno zobrazování líbání, byly tyto scény, především pokud zahrnovaly promiskuitní líbání spojené s tancem ve stylu jitterbug¹¹³ či jinými aktivitami nočního života, považovány za „kritiku USA naznačující, že takové projevy veřejné náklonnosti jsou způsobeny americkým vlivem“ (Dower, 1999: 430).

SCAP se kromě cenzury filmové produkce zaměřil též na její využití k vlastní propagandě. *CI&E* tak usilovalo o podporu produkce dokumentárních filmů, jež by pomohly demokratizovat Japonskou společnost. Tyto filmy se následně staly podstatnou součástí poválečného japonského filmu z doby okupace (Nornes, 2007: 3).

V roce 1947 tak bylo Fumio Kameiovi (亀井文夫)¹¹⁴ a Sacuo Jamamotovi (山本薩夫)¹¹⁵ nařízeno, aby dle představ a požadavků *CI&E* zrežirovali film nazvaný *Sensó to heiwa* (戦争と平和) (Shimazu, 2003: 104). Cílem filmu mělo být zprostředkování a propagace protiválečné povahy článku 9. Pod záštitou *CI&E* byl film v květnu 1947 dokončen a předložen ke kontrole CCD. Film byl však cenzory tohoto oddělení značně zkritizován pro několik vět údajně propagujících komunismus a později též pro „glorifikaci demonstrací, identifikaci císaře s diskreditovanými skupinami, přehánění ohledně míry hladovění po kapitulaci a dekadenci morálky.“ (Dower, 1999: 429). Kamei a Jamamoto tak byly nuceni provést ve filmu nemálo stříhů.

¹¹³ Druh swingového tance. Vyvinul se z něj jive a ovlivnil i vznik rokenrolového tance.

¹¹⁴ Fumio Kamei (亀井文夫, 1. dubna 1908 - 27. února 1987). Levicový dokumentarista a režisér. V roce 1928 studoval film v SSSR. Mezi jeho tvorbu patří *Tatakau heitai* (戦ふ兵隊), *Ikiteite jokatta* (生きていてよかった) nebo *Ningen mina kjódai* (人間みな兄弟).

¹¹⁵ Sacuo Jamamoto (山本 薩夫, 15. července 1910 - 11. srpna 1983). Filmový režisér a člen komunistické strany. Tři z jeho filmů – *Široi Kjóto* (白い巨塔), *Fumó Čitai* (不毛地帯) a *Ah! Nomugi Toge* (あゝ野麦峠) získaly cenu Mainiči za nejlepší film.

Fumio Kamei byl jedním z levicových režisérů, jejichž tvorba byla během okupace značně zakazována. V roce 1946 byl cenzurou zakázán jeho krátký dokument nazvaný *Nihon no higeki* (日本の悲劇) a popisující vzestup militaristické a ultranacionalistické vlády v Japonsku, která byla příčinou války. Film byl po nějakou dobu promítán, a dokonce se dočkal velmi příznivé kritiky a reakcí ze strany diváků, než byl zakázán. Zpočátku byl dokonce velmi pozitivně přijat *SCAPem*, ale později byl generálem Willoughbym zakázán poté, co jej premiér Šigeru Jošida (吉田茂)¹¹⁶ upozornil na neuctivý postoj jaký film zaujímal k císaři. Film tak byl v srpnu 1946 zakázán poté, co byl podroben druhé kontrole. (Hutchinson, 2007: 382). Původně však byl tento film vytvořen na popud Davida Conde - ředitele *Filmové a divadelní sekce CI&E*. Ten měl studiu *Ničiei* (日映) „navrhnout, aby produkovalo film, který by pokrýval historii války, vysvětlil Japoncům její hlavní příčiny a požádal je, aby přemýšleli o tom, jak zabránit budoucím konfliktům.“ (Nornes, 2003: 184).

Mezi filmy, jež se setkaly s nekompromisní cenzurou a konfiskací patřily ty, které zobrazovaly následky dopadu atomových bomb. Tento přístup vedl k tomu, že většina režisérů a filmových studií se raději tomuto tématu vyhýbala. Filmy na toto téma tak byly tvořeny především záhy po kapitulaci a jednalo se především o snímky dokumentárního rázu.

Mezi hlavní z nich patří *Hirošima a Nagasaki* (広島と長崎), dokumentární film natočený záhy po výbuchu, který byl následně zabaven americkou armádou. Do Japonska byl navrácen až v roce 1967 a to pod podmínkou, že záběry budou použity pouze k vědeckému výzkumu.

Přesto postupem času, především ke konci okupace, bylo povoleno zveřejnění několika filmů na toto téma. Jednalo se o snímky, které Okupační správa shledala neškodnými, jako například film *Zvony Nagasaky* zrežirovaný Hideo Óbou (大庭秀雄)¹¹⁷ v roce 1950 dle stejnojmenné novely, *Nagasaki no uta wa wasuredži* (長崎の歌は忘れじ) od Tasaka Tomotoky (田坂具隆)¹¹⁸ z roku 1952 nebo film *Genbaku no ko* (原爆の子) Kanety Šindóa (新

¹¹⁶ Šigeru Jošida (吉田茂, 22. září 1878 - 20. října 1967). Diplomát a politik, který v letech 1946-1947 a 1948-1954 zastával post premiéra.

¹¹⁷ Hideo Óba (大庭秀雄, 28. února 1910 - 10. března 1997). V roce 1965 zfilmoval slavnou novelu *Jukiguni* (雪国) od Kawabaty. Mezi jeho další filmy patří *Kimi no na ha* (君の名は), *Aru rakudžicu* (ある落日) nebo *Harubijori* (春日和).

¹¹⁸ Tasaka Tomotoka (田坂具隆, 14. dubna 1902 - 17. října 1974). Režisér pocházející z Hirošimy a který zažil výbuch atomové bomby. Mezi jeho válečné filmy patří *Cuči to heitai* (土と兵隊) a *Gonin no sekkóhei* (五人の斥候兵). V roce 1959 získal ocenění *Burú ribon šó* za snímek *Hi no ataru sakamiči* (陽のあたる坂道), natočeného dle novely od Jódžiró Išizaky (石坂 洋次郎).

藤兼人)¹¹⁹ natočený téhož roku. Tento film, popisující příběh o dětí z Hirošimy, jejichž životy byly atomovými bombami dramaticky změněny k horšímu, byl prvním filmem zobrazujícím děsivou a pomalou smrt způsobenou radiací (Shimazu, 2003: 110).

8.4 Divadlo

Jedním z cílů Okupační správy, jež měl mít trvalý efekt, bylo odstranění tradičních feudálních hodnot. Jak konstatuje Rubin, „cenzura byla v otázce dosažení tohoto cíle velmi aktivním účastníkem“ (Rubin, 1985: 93). Okupační správa si záhy po ustanovení okupační správy uvědomila, že divadlo je jednou z klíčových oblastí pro úspěšné odstranění těchto hodnot z japonské společnosti. Především žánr *kabuki* se v Japonsku těšil značné popularitě a tudíž zaujal pozornost cenzorů nejvíce.

Kabuki bylo podrobena intenzivnější cenzuře než ostatní žánry, jelikož se zabývá válečnými náměty v mnohem větší míře než jakákoliv jiná tradiční forma. *Nó*, *bunraku*, *kagura* (神楽), *bugaku* (舞楽) a ostatních starodávných či ceremoniálních forem, jejichž publikum bylo v poválečné době značné malé, se tak cenzura skoro nedotkla, zatímco soudobý repertoár divadel žánru *kabuki* byl skoro kompletně zakázán (Rubin, 1985: 93).

Hry žánru *kabuki* napsané mezi prosincem 1945 a březnem 1946, přestože jsou zasazené do chaosu a chudoby poválečné doby, jsou pro své dramatizování okolnosti okamžiku řazeny do kategorie "sezonních her" (kiwamono, 際物). Jsou též někdy označovány jako *ičijazuke* (一夜漬け) (Brandon, 2014: 103).

Do prosince roku 1945 cenzori z *Divadelní sekce CCD* a stejnojmenného oddělení *CI&E* zkontrolovali na 518 klasických her a 322 z nich následně zakázali na základě toho, že „obsahovaly jedno nebo více takových nežádoucích témat, jako je glorifikace feudální ideologie nebo militarismu, slepá loajalita, nízké oceňování lidského života, zařazení žen do podřízeného postavení ve společnosti a glorifikace pomsty.“ (Rubin, 1985: 93).

70 klasických her žánru *kabuki*, jejichž námět byl až příliš feudalistický či militaristický, bylo umístěno na neformální seznam zakázaných her a jejich uvádění na jevištích tak bylo zakázáno. Mezi ně patřily nejpopulárnější hry doby jako *Kandžincó* (勧進帳), *Kanadehon čúšingura* (仮名手本忠臣蔵), *Kumagai džinja* (熊谷陣屋) nebo *Terakoja* (寺子屋) (Brandon, 2014: 104).

¹¹⁹ Kaneto Šindó (新藤兼人, 22. dubna 1912 - 29. května 2012). Režisér, scénárista a filmový producent. Jeho nejznámějšími filmy jsou *Hadaka no šindó* (裸の島), *Onibaba* (鬼婆), *Jabu no naka no kuroneko* (藪の中の黒猫) a *Gogo no juigon-džo* (午後の遺言状).

Jak však konstatuje Brandon, cílem zákazu nebylo pouze samotné odstranění her s nežádoucím námětem, ale též vytvoření prostoru pro hry nové. K tomuto závěru došel na základě prohlášení Earla Ernsta, ředitele *Divadelní sekce CCD*, z roku 1947: „Vzhledem k tomu, že pouhá prevence uvádění určitých her není sama o sobě cílem se doufalo, že potlačení her vytvoří určité vakuum, tak aby byly psány hry nové, a to skrze vysvětlení toho, co bylo v zakázaných hrách špatně, aby se tak producentům a dramatikům dostalo určitého druhu vzdělání.“ (Brandon, 2014: 104).

Okupační správa tak očekávala, že tímto krokem podpoří tvorbu her nových, obsahujících pozitivní náměty jako: „rehabilitace navracejících se vojáků“, „budování mírumilovného národa“ či „respektování lidských práv“, a které by „informovaly občany o demokracii, individualismu a samosprávě“. *SCAP* následně začal požadovat, aby nové hry byly součástí programů divadel, a to nejméně se zastoupením čítajícím 30 % z celkového repertoáru.

Zároveň *CCD* zakazovalo svým cenzorům, aby autorům divadelních her nařizovali jejich přepsání nebo aby jim říkali, jaké principy a obsah by měli do svých her zahrnout. Zásahy do nových her tak většinou sestávaly pouze z vyškrtnutí několika slov, jako například „samuraj“ nebo „loajalita k mému pánovi“ (Brandon, 2006: 12).

Kabuki dlouhodobě poutalo pozornost Okupační správy i z toho důvodu, že ředitelé divadel hrajících hry v tomto žánru po celou dobu kladli odpor vůči snahám o demokratizaci. Například největší divadelní společnost *Šóčiku* (松竹),¹²⁰ produkující hry *kabuki* nejen v Tokiu, ale též v Ósace a Kjótu, předkládala *CCD* ke schválení hry, které byly zakázané. Tato společnost v čele s jejím ředitelem Takejidžiró Ótanim (大谷竹次郎)¹²¹ usilovala o zmaření záměrů Okupační správy. Ještě před jejím ustanovením publikoval Ótani 21. srpna v *Mainiči šimbun* (毎日新聞)¹²² článek, ve kterém „trval na tom, že *kabuki* musí být nepohyblivou skálou odolávající nadcházející záplavě amerikanizace.“ (Brandon, 2014: 105).

Jednání *Šóčiku* se brzy dočkalo výsledků. Cenzoři postupně začali uvolňovat k produkci mnohé ze zakázaných her. K tomu přispěl i fakt, že divadelní společnosti nijak nenapomáhali produkci nových demokratických her. To i přesto, že již za války divadla produkovala velké

¹²⁰ Filmové studio, řetězec kin a produkční studio her kabuki, založené již v roce 1895 v Tokiu. Pro studio pracovali režiséři jako Ozu Jasudžiró (小津安二郎), Kežsi Mizoguči (溝口健二) nebo Keisuke Kinošita (木下恵介). Studio též produkovalo filmy nezávislých autorů jako jsou Akira Kurosawa nebo Masaki Kobajaši (小林正樹).

¹²¹ Takedžiró Ótani (大谷竹次郎, 1877 - 27. prosince 1969). Byl jedním ze zakladatelů *Šóčiku*. Po válce usiloval o obnovu divadla a filmu, především však o zachování tradičního umění spojeným s kabuki a bunraku. V roce 1955 mu byl udělen Řád kultury.

¹²² Jeden z největších deníků vydávaných v Japonsku. Byl založen již v roce 1872 a dnes vychází v ranním i večerním vydání. Kromě toho vydává i knihy, týdenní a nedělní magazín a několik dalších časopisů.

množství her nových, odehrávajících se v Číně či Pacifiku. Například pro samotné *Šóčiku* by splnění požadavku SCAPu nebylo problémem, jelikož bylo schopné zahrnout do svého programu nejen požadovaných 30 %, ale dokonce i 50 % nových her (Brandon, 2014: 105).

CCD si tak brzy uvědomilo, že snahy o modernizaci *kabuki* jsou naprosto nemožné. Odstraněním tradičních prvků nedocházelo k demokratizaci tohoto žánru, ale pouze k ničení umělecké formy. Na podzim roku 1946 byly hry *kabuki* opět uváděny ve své původní tradiční podobě. *Kabuki* bylo v podstatě jedinou divadelní formou, která byla podrobena srovnatelné míře cenzury jako ostatní oblasti a zároveň byla i jednou z mála forem, které se úspěšně vymanily z jejího vlivu.

9 Závěr

Přestože v roce 1947 začala Okupační správa na příkaz americké vlády cenzurní dohled uvolňovat, a do konce roku 1948 tak převedla většinu oblastí pod po-publikační systém kontroly, byla cenzura pervazivnější než kdykoliv předtím. Tato změna v povaze cenzury byla nejvíce patrná poté, co *SCAP* začal zavádět opatření v rámci potlačení šíření komunismu. Nejen že již v roce 1946 jím byl nařízen 100% dohled nad všemi levicovými médii, ale ta též tvořila většinu periodik, jež byla v roce 1947 ponechána pod původním systémem kontroly. Po roce 1948 tak byly cenzurovány především ty materiály, jež sympatizovaly s komunismem a ostatní byly podrobovány kontrole spíše náhodně.

Po odstranění příznivců levice a komunismu, a zákazu některých levicových periodik, ztratila některá z cenzurních oddělení nadobro svůj účel. Snahy o potlačení komunismu byly též snahami *CCD* o pokračování ve své činnosti. Ukončení činnosti tohoto oddělení se často spojuje s náklady na jeho provoz, ale pravým důvodem se zdají být jeho cenzurní aktivity.

Mezi zaměstnanci napříč odděleními *SCAPu* se postupně rozšířil názor, že *CCD* by mělo být rozpuštěno a následně v únoru roku 1948 vedoucí *Diplomatické sekce SCAPu* William Sebald¹²³ informoval státního tajemníka, že *CCD* „by mělo být rozpuštěno, jelikož ztratilo svou užitečnost a v Japonsku způsobovalo více škody než užitku, jelikož bylo faktorem způsobujícím rozklad a zvyšujícím pochybnosti.“ (Luther, 1997: 49). Stejně tak, jak došlo k ukončení cenzury bez povšimnutí veřejnosti, bylo v říjnu roku 1949 rozpuštěno *CCD*.

Přesto *SCAP* nehodlal nadobro ukončit svůj dohled nad některými oblastmi a například rádiové vysílání tak po rozpuštění *CCD* bylo převedeno pod nepřímou kontrolu ze strany *CI&E* (Luther, 1997: 49). Tato nepřímá kontrola přetrvala až do ukončení okupace roku 1952.

S postupem času Okupační správa začala upouštět od původního cíle cenzury a na místo toho ji přizpůsobovala politické situaci dané doby. Například po dobu, kdy bylo SSSR stále spojencem USA, byly negativní komentáře o něm cenzurovány. Avšak s postupným zhoršováním vztahů mezi USA a SSSR a následným vzestupem Studené války a šířením komunismu se cenzura pro změnu zaměřila na potlačování komentářů o tomto konfliktu a zamezení šíření komunismu.

Cenzura byla kromě svého původního cíle po celou dobu okupace uplatňována především k potlačení kritiky Okupační správy a USA. Na cenzuru prováděnou Okupační správou tak lze

¹²³ William Joseph Sebald (5. listopadu 1901 - 10. srpna 1980). Od roku 1947 byl až do ukončení okupace americkým velvyslancem v Japonsku. V letech 1952 až 1954 byl též velvyslancem v Burmě a v letech 1957 až 1961 v Austrálii.

nahlížet celkem ironicky. Přestože *SCAP* propagoval demokracii, jakoukoliv kritiku své činnosti nekompromisně zakazoval.

Několik faktorů značně ztěžovalo provádění cenzury, a to i přesto, že cenzura nebyla pro Japonce ničím neznámým. Kromě nutnosti překládat materiály do angličtiny, což v některých případech vedlo k zdoluhavému procesu kontroly, se jednalo především o vágnost některých nařízení vydaných *SCAPem*. Ta znesnadňovala orientaci mezi tématy, kterým bylo nutné se vyhnout a těmi, které bylo možné komentovat.

To umocňoval také individuální přístup cenzorů ke kontrolovaným materiálům. Někteří z nich byly velmi liberální, a tudíž v některých případech prošly kontrolním procesem materiály obsahující zakázaná témata, aniž by byly cenzurovány. V jiných případech, a tato situace byla častější, docházelo k cenzuře materiálů, které nijak neporušovaly *SCAPem* vydané kodexy a nařízení.

Přístup cenzorů k jednotlivým oblastem určovala též míra jejich důležitosti. Například rádiové vysílání a periodika byla cenzurována v mnohem větší míře a striktněji, jelikož byly pro Okupační správu a jejich agendu klíčové. Oproti tomu vůči filmové tvorbě, která nebyla v té době dostupná v takové míře jako jiné formy a jejich kontrola zabrala více času, byli více laxní, a tudíž cenzurovali především ty snímky, které svým obsahem porušovaly vydaná nařízení nejvíce.

Přísný přístup cenzorů k rádiovému vysílání vedl k tomu, že rádiové stanice byly poté co byla ukončena okupace a agenda *CI&E* velmi náchylné k podvolení se požadavkům japonské vlády. Autokratický přístup zapříčinil, že se zaměstnancům rádiových stanic nedostalo prostoru nutného k osvojení si dovedností potřebných pro jejich vedení. Rádiové vysílání však nebylo jedinou oblastí, vůči které se Okupační správa dopustila takového pochybení.

SCAP v průběhu okupace upustil od plánu vytvořit systém certifikovaných učebnic a ten byl místo toho nahrazen systémem celostátním. Navíc k tomu *CI&E* s postupující Studenou válkou přenechávalo japonskému Ministerstvu školství čím dál více pravomocí. Okupační správa tak úplně nesplnila svůj cíl decentralizovat japonské školství. V japonských učebnicích historie sice došlo k úspěšnému oddělení historie od mytologie a byly též odstraněny veškeré japonské propagandy, avšak došlo k rozšíření selektivního přístupu vůči jejich obsahu. Začaly být nejen uplatňovány restriktce omezující uvádění některých událostí z doby války, ale též používány termíny snižující jejich význam. Úplné potlačení jakýkoliv zmínek o ultranacionalismu a militarismu tak mělo nežádoucí efekt, jež se projevil v popírání vlastní válečné odpovědnosti.

Tento přístup začal být velmi zřejmý v 60. a 70. letech, kdy se válka stala populárním námětem filmové a knižní produkce. V předchozích letech většina populárních filmů s tímto námětem předávala divákům nějakou politickou či morální zprávu. To se však na konci 60. a v průběhu 70. let změnilo a cílem těchto filmů bylo nyní pouze zprostředkování zábavy. Jak uvádí Shimazu: „Popularizace války jakožto spotřebního produktu zprostředkovala veřejnosti malý smysl pro morální posuzování války.“ (Shimazu, 2003: 113). Tato změna v přístupu k válce spolu s absencí schopnosti ji hodnotit z hlediska morálky následně umožnila, že v Japonsku na konci 90. let došlo k vzestupu neonacionalismu.

Jak uvádí Erik Lofgren ve své práci *Democratizing Illnesses: Umezaki Haruo, Censorship, and Subversion*, podle Noela Bushe činnost *CI&E* neměla žádné negativní důsledky. Vysvětluje to tím, že přestože se možná zdá, že se jednalo o cenzuru, bylo by tomu tak pouze v případě, kdyby média nebyla ochotná spolupracovat. Neuznává tak, že tato „dobrovolná“ spolupráce byla důsledkem hrozící finanční ztráty a s ní souvisejícími sociálními následky v případě nespolupráce. Záměr činnosti *CI&E* tak dle Bushe byla pomoc Japoncům v interpretaci historie, aniž by byli odkázáni na vládu, která by určovala, jakou podobu by tyto interpretace měly mít. To též komentuje následovně: „Jelikož jsou Japonci celkem zvyklí na cenzuru, ale ne zvyklí myslet sami za sebe, byla jejich práce značně obtížnější.“ (Lofgren, 2000: 164).

Dle některých expertů zabývajících se okupací je cenzura logickým krokem nutným k demokratizaci. J. Mayo vysvětluje, že cenzura byla praktikována jelikož: „vítězové, snažíce se vyhnout další válce s obrozujícím se Japonskem věřili, že musí Japonská média cenzurovat a vést je, dokud se jejich nepřítel nezbaví špatných myšlenek a nenahradí je lepšími – nenahradí militaristické a agresorské názory demokratickými a mírumilovnými“ (Thakur, 1995, str. 266). Cenzura nepochybně byla důležitým prostředkem k zavedení demokracie a potlačení ultranacionalismu a militarismu v Japonsku. A to i přes to, že přístup cenzorů byl někdy poněkud nešťastný. Mnohdy hraničil s hypersensitivitou a někdy dokonce i paranoíí. Během okupace se též mezi autory rozšířila autocenzura, která je v japonských médiích viditelná dodnes a odklonem od původního cíle cenzury byl též dovozen návrat starým elitám.

I přes uplatňování cenzury bylo poválečné období dobou, kdy rostla poptávka a objem nejen periodik, ale především literární tvorby. A to i přes to, že mnoho autorů bylo odrazeno od publikace své tvorby poté, co Okupační správa začala nekompromisně cenzurovat informace o následcích výbuchu atomových bomb.

Oproti literární tvorbě a periodikům, která během okupace značně prosperovala, bylo však zakázáno komerční rádiové vysílání. Producenti radiových pořadů často mluvili o období

okupace jako o „stále období nesvobody projevu, které bylo v některých ohledech více problematické než válečné restrikce, kdy alespoň byli ušetřeni nutnosti překládat scénáře do angličtiny“. (Dower, 1999: 409).

Jedinou oblastí, jež dokázala vzdorovat cenzuře bylo divadlo *kabuki* a pouze takové malé formy, jako kočovné divadlo, se dokázaly vyhnout cenzuře úplně.

Okupační správa sice potlačila šíření militaristické a ultranacionalistické propagandy, a stejně tak v Japonsku úspěšně zavedla principy demokracie, ale nebyla schopná provádět cenzuru v plné míře nad všemi oblastmi a způsob, jakým byla prováděna, nebyl vždy efektivní.

10 Seznam použité literatury

10.1 Primární prameny

Brandon, James R. *"Democratic Kabuki" for a "Democratic Japan": 1945-1946*, University of Hawai'i Press on behalf of Association for Asian Performance (AAP) of the Association for Theatre in Higher Education (ATHE), *Asian Theatre Journal*, Vol. 31, No. 1, 2014, pp. 103-125

Dower, John W. *Embracing Defeat: Japan in the Wake of World War II.*, W. W. Norton & Company / The New Press, 1999.

Hook, Glenn D. *Censorship and reportage of atomic damage and casualties in Hiroshima and Nagasaki*, *Bulletin of Concerned Asian Scholars*, 1991.

Hutchinson, Rachael. *Kurosawa Akira's One Wonderful Sunday: censorship, context and 'counter-discursive' film*, *Japan Forum*, 2007.

Luther Catherine A. Boyd, Douglas A. *American Occupation Control over Broadcasting in Japan, 1945-1952*, *Journal of Communication*, 1997.

Orban, Sharalyn. *Japanese Fiction of the Allied Occupation*. Brill, 2007.

Rubin, Jay. *From Wholesomeness to Decadence: The Censorship of Literature under the Allied Occupation*. *Journal of Japanese Studies*, vol. 11, no. 1, 1985, pp. 71–103.

Shimazu, Naoko. *Popular Representations of the Past: The Case of Postwar Japan*, *Journal of Contemporary History*, vol. 38, no. 1, 2003, pp. 101–116.

Thakur, Yoko H. *History Textbook Reform in Allied Occupied Japan, 1945-52*. *History of Education Quarterly*, vol. 35, no. 3, 1995, pp. 261–278.

10.2 Sekundární prameny

Brandon, James R. *A Story of „Kabuki“ During American Censorship, 1945-1949*, University of Hawai'i Press on behalf of Association for Asian Performance (AAP) of the Association for Theatre in Higher Education (ATHE), *Asian Theatre Journal*, Vol. 23, No. 1 (2006), pp. 1-110.

Duke, C. Benjamin. *Japan's Militant Teachers: A History of the Left-Wing Teachers' Movement*, University of Hawai'i Press, 1973.

Gordon, Andrew (editor). *Postwar Japan as History*, University of California, 1993.

Harris, Michael W. *Jazzing in the Tokyo Slum: Music, Influence, and Censorship in Akira Kurosawa's "Drunk Angel"*, University of Texas Press on behalf of the Society for Cinema & Media Studies, *Cinema Journal*, Vol. 53, No. 1, 2013, pp. 52-74

Jamamoto Taketoši, *Media Analysis During the American Occupation*, Hosei Daigaku Šuppan Kjoku, 1996.

Jansen, Marius B. *The Making Of Modern Japan*, The Belknap Press Of Harvard UP, 2000.

Lofgren, Erik R. *Democratizing Illnesses: Umezaki Haruo, Censorship, and Subversion*, *Comparative Literature*, vol. 52, no. 2, 2000, pp. 157–178.

Nornes, Abé Mark. *Forest of Pressure: Ogawa Shinsuke and Postwar Japanese Documentary*, University of Minnesota Press, 2007.

Nornes, Abé Mark. *Japanese Documentary Film: The Meiji Era through Hiroshima*, University of Minnesota Press, 2003.

Quigley, Harold S. *The Great Purge in Japan*. *Pacific Affairs*, vol. 20, no. 3, 1947, pp. 299–308.

Tsutsui. William M., *A companion to Japanese History*, Blackwell Publishing Ltd, 2007.